

„CZY MNIE PAŃSTWO WIDZICIE I SŁYSZycIE?”

**PROWADZENIE ZAJĘĆ DYDAKTYCZNYCH
W CZASIE PANDEMII
NA UNIWERSYTECIE W OPINII KADRY AKADEMICKIEJ**

Barbara Wiśniewska-Paź • Grzegorz Kozdraś

**„CZY MNIE PAŃSTWO
WIDZICIE I SŁYSZYCIE?”
PROWADZENIE ZAJĘĆ DYDAKTYCZNYCH
W CZASIE PANDEMII NA UNIWERSYTECIE
W OPINII KADRY AKADEMICKIEJ**

BARBARA WIŚNIEWSKA-PAŻ, GRZEGORZ KOZDRAŚ

Bezpieczeństwo a Edukacja

Redaktor naukowy serii: Prof. nadzw. dr hab. Barbara Wiśniewska-Paź

Komitet Naukowy:

Prof. dr hab. Felicjan Byłok
Prof. dr hab. Karol Kiczka
Prof. dr hab. Zbigniew Kurcz
Prof. dr hab. Piotr Mickiewicz
Prof. dr hab. Maciej Szostak
Prof. dr hab. Mirosław Szymański
Prof. dr hab. Julian Winnicki
Prof. dr hab. Robert Wiszniowski
Prof. nadzw. dr hab. Włodzimierz Chojnacki
Prof. nadzw. dr hab. Robert Janik
Prof. nadzw. dr hab. Tomasz Kalisz
Prof. nadzw. dr hab. Andrzej Pieczywok
Prof. nadzw. dr hab. Aleksandra Skrabacz
Prof. nadzw. dr hab. Maria Zielińska
Prof. nadzw. dr hab. Zdzisław Zagórski

Recenzenci:

Prof. ASzWoj dr hab. Ilona Urych
Prof. AM dr hab. Remigiusz Wiśniewski

Redaktor prowadzący: Szymon Gumienik

Redaktor techniczny: Paweł Kucypera

Korekta: Zespół

Projekt okładki: Krzysztof Galus

Zdjęcie na okładce: Kamran Aydinov/FreePik

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek

Wszystkie prawa zastrzeżone. Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Żadna jej część nie może być reprodukowana jakimkolwiek sposobem – mechanicznie, elektronicznie, drogą fotokopii itp. – bez pisemnego zezwolenia wydawcy. Jeśli cytujesz fragmenty tej książki, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło

Toruń 2026

ISBN 978-83-8415-080-1

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Instytut Socjologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Wrocławski

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:

tel./fax 56 648 50 70; e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87-100 Toruń

tel. 56 664 22 35, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl

Drukarnia, ul. Warszawska 54, 87-148 Łysomice

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	5
Rozdział 1. Kształcenie studentów w czasie pandemii.....	10
1.1. Kontekst sytuacyjny.....	10
1.2. Nowa rzeczywistość.....	11
1.3. Organizacja zajęć w czasie pandemii.....	12
1.4. Obciążenia dydaktyczne.....	16
1.5. Czas adaptacji do nowej sytuacji.....	19
1.6. Tryb prowadzenia zajęć.....	20
Rozdział 2. Metody i techniki prowadzenia zajęć ze studentami w czasie pandemii.....	24
2.1. Sposoby komunikacji i pracy ze studentami.....	24
2.2. Weryfikacja postępów w nauce i realizacji sylabusów.....	26
2.3. Wyzwania związane z przejściem na zdalny tryb nauczania.....	31
Rozdział 3. Problemy związane ze zdalnym trybem prowadzenia zajęć.....	33
3.1. Typologia problemów związanych z prowadzeniem zajęć w wersji zdalnej.....	33
3.2. Przyczyny zakłóceń w realizacji zajęć w formie zdalnej.....	34
3.3. Zdarzenia i sytuacje trudne.....	37
3.4. Najistotniejsze problemy edukacji zdalnej.....	39
Zamiast zakończenia.....	40
Bibliografia.....	44

WPROWADZENIE

Ogłoszony w marcu 2020 roku na terenie Polski stan zagrożenia epidemiologicznego (a wcześniej w innych państwach Europy i świata), nazywany powszechnie pandemią i wywołany koronawirusem powodującym chorobę nazwaną w skrócie COVID-19, spowodował cały szereg zmian dla funkcjonowania społeczeństwa i różnych sfer życia, w tym: edukacji, pracy, handlu, gospodarki i innych (także czasu wolnego)¹. Przymusowa kwarantanna, nazwana „narodową”, sprawiła, że przez wiele miesięcy mieszkańcy kraju musieli ograniczać swoje działanie w wielu normalnych sytuacjach (szczególnie tych związanych z kontaktami międzyludzkimi) i na wielu poziomach – począwszy od życia rodzinnego², poprzez wspólnoty lokalne³, środowisko pracy⁴, na państwie i relacjach międzynarodowych skończywszy⁵. Dla systemu edukacji oznaczało to zasadniczą zmianę w sposobach kontaktu uczniów/studentów z innymi uczniami/studentami i nauczycielami oraz w sposobach nauczania. Od tej chwili aż do odwołania szkoły i uczelnie miały pracować z uczniami/studentami poprzez infrastrukturę internetową,

¹ K. Czech i inni, *Polska gospodarka w początkowym okresie pandemii Covid-19*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2020; W. Gumuła (red.), *Dzienniki stanu pandemii (czytane z perspektywy socjologii codzienności)*, Wydawnictwo Nomos, Kraków 2021.

² A. Barkowiak, E. Karmolińska-Jagodzik, *Relacje młodych ludzi (28–25) z rodzinami w czasie pandemii Covid-19*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2021, t. 13.

³ Zob. M. Halamska, *Wiejskie okruchy pandemii – społeczności i ich instytucje. Wprowadzenie do numeru tematycznego*, „Wieś i Rolnictwo” 2020, z. 3.

⁴ E. Kolaśńska, *Niepewność miejsca pracy w czasie pandemii Covid-19 na podstawie dzienników pandemicznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022, z. 4.

⁵ Czego najbardziej dotkliwym skutkiem było zamknięcie granic i ograniczenia w przemieszczaniu się pomiędzy państwami.

a zajęcia miały odbywać się w sposób ograniczający bezpośrednie kontakty międzyludzkie.

Ograniczenia pandemiczne zasadniczo na nowo wymagały zdefiniowania roli nauczyciela akademickiego i jego relacji ze studentem. Częściowe lub całkowite zawieszenie w prowadzeniu zajęć stacjonarnych przeniosły pracę do domów, w których znalazły się również inne osoby. Przestrzeń domowa stała się miejscem pracy, a w przypadku obecności dzieci – również nauki. Wiązało się to wielokrotnie z konfliktami o miejsce, ciszę lub komputer, obciążało łącza internetowe, powodowało nieprzewidywalne sytuacje, gdy przy transmisji spotkania w zasięgu kamery pojawiały się osoby trzecie lub inne „obiekty”, które zakłócały rozmowę. Szczególną trudnością okazywało się łączenie w warunkach pracy z domu roli pracownika naukowego/nauczyciela z rolą rodzica/opiekuna. Zajmowanie się w tym samym czasie prowadzeniem własnych zajęć oraz animowaniem czasu dzieciom stanowiło dodatkowe źródło stresu i trudności⁶.

Lockdown wiązał się również z zawieszeniem życia naukowego. Odwoływano zaplanowane wcześniej konferencje, seminaria, spotkania projektowe i inne aktywności środowiska akademickiego. Powoli i nie bez trudu przenoszono je do sfery wirtualnej poprzez organizację spotkań online, które niestety nie wypełniały luki tzw. rozmów w kulisach, gdzie zawierano znajomości, dopowiadano rozważane treści i gdzie wytwarzał się kapitał społeczny naukowców. Nie wolno zapominać o dostępie do bibliotek, który został również ograniczony, lub wręcz uniemożliwiony.

Zmiany te dotknęły każdą szkołę i uczelnię wyższą w Polsce na każdym poziomie nauczania, niezależnie od lokalizacji, statusu prawnego czy charakteru. Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego podjął decyzję o zawieszeniu zajęć prowadzonych stacjonarnie w marcu 2020, wydając odpowiednie zarządzenie. Jednocześnie zobligował nauczycieli akademickich do przygotowania zmian w sposobach prowadzenia zajęć, tak by można było jak największą część z nich prowadzić poprzez Inter-

⁶ P. Chudzicka-Dudzik, *Wpływ pandemii Covid-19 na kariery akademickie kobiet*, [w:] *Polityka, kultura i społeczeństwo w czasach pandemii. Wybrane zagadnienia*, red. M. Sędkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.

net z wykorzystaniem narzędzi komunikacji online. Konieczność dostosowania programów nauczania, treści przedmiotów oraz materiałów do zajęć prowadzonych w trybie „zdalnym” w dużej części scedowano na nauczycieli. Dodatkowo sprawy techniczne, takie jak: zaopatrzenie się w odpowiednią infrastrukturę internetową, sprzęt komputerowy czy inne pomoce (kamerki do komunikacji internetowej, tablety graficzne czy skanery), umiejętność posługiwania się odpowiednimi narzędziami komunikacji internetowej, pozostawiono – zwłaszcza w pierwszym okresie pandemii – głównie kadrze dydaktycznej. Sytuacji, w której znaleźli się pracownicy uczelni oraz studenci czy też nauczyciele oraz uczniowie w całej Polsce i której nikt się raczej nie spodziewał, towarzyszył brak przygotowania w zasadzie pod każdym względem: kompetencji, infrastruktury technicznej, praktyki w prowadzeniu zajęć online i innych kwestii kluczowych dla tego procesu.

Przejście na pracę zdalną zachwiało długą tradycją spotkań akademickich, gdzie to nauczyciel i uczeń dzielili razem tę samą przestrzeń, widząc siebie nawzajem i reagując na niewerbalne sygnały wysyłane przez siebie. Teraz jako obiekty istniały na monitorach komputerów nierzadko awatary/ikonki studentów, a także nauczycieli. Choć nauczanie na odległość funkcjonowało wcześniej w wielu uczelniach, to nigdy nie było realizowane na taką skalę. Sam ten proces wymaga wieloaspektowej wiedzy i umiejętności – zarówno metodycznych, jak i technologicznych, sprawności manualnej oraz organizacyjnej. Trafnie komentuje to M. Barańska:

„Narzędzia do nauki online są dalekie od doskonałości. Nie pozwalają na pełną realizację założonych i przewidywanych efektów uczenia się, ponieważ nie są w stanie uwzględnić specyfiki procesu kształcenia. Bez względu na zaangażowanie, pomysłowość, stosowane narzędzia nauczyciel akademicki nie jest w stanie zweryfikować wszystkich założonych efektów. Co więcej, rzetelnie zweryfikować samodzielnej pracy studenta w odniesieniu do wykonywanego przez niego zadania, projektu czy też zdawanego egzaminu. Różnego rodzaju problemy techniczne i obciążenia serwerów niejednokrotnie powodowały wyrzucanie studentów z zajęć, co sprawiało, że nauczyciele akademicy w trakcie swojej pracy stawali się też niejednokrotnie wsparciem technicznym dla

swoich studentów, swoistym „helpdeskiem”, który, oprócz prowadzenia zajęć i skupiania się na kwestiach merytorycznych, rozwiązywał problemy techniczne związane z korzystaniem z różnych narzędzi do pracy zdalnej”⁷.

Wyzwaniem stało się również kontrolowanie obecności, a problem „znikających studentów” (nielogujących się na zajęciach) dopełnia obrazu konsekwencji braku kontaktów bezpośrednich na uczelni. Pandemia COVID-19 zakłóciła w dynamiczny sposób codzienność życia akademickiego w Polsce i na świecie, wywołując rodzaj kryzysu, który obok już istniejących (m.in. ekologicznego, klimatycznego czy nadchodzącego wojennego) pogłębiał problemy niepewności o przyszłość.

„Pandemia wygenerowała swoistą konieczność wychodzenia poza nawyki i rutynę w akademickim kształceniu oraz potrzebę problematyzowania tego, co pojawiło się nagle i zrodziło sytuację trudną dla realizacji przyjętych zadań edukacyjnych. Sytuacja podmiotów edukacji akademickiej stała się trudna z uwagi na jej nagłe wystąpienie, na jej nowość i swoistą obcość. Nowa sytuacja jest trudna szczególnie z powodu braku doświadczenia radzenia sobie z nią. To spowodowało zakłócenie normalnego (znanego, w pewien sposób stałego) uczelnianego funkcjonowania”⁸.

I na koniec należy dodać jeszcze jedną kwestię. Otóż przejście na nauczanie poza murami uczelni, konieczność dostosowania własnych przestrzeni mieszkaniowych, „użyczenie” własnych komputerów, łączy internetowych i energii elektrycznej nie usunęły zasadniczego pytania o to, kto za efektywność nauczania w takich warunkach ponosi odpowiedzialność. Czy spoczywa ona na nauczycielu, który przez cały okres nauczania mógł nie widzieć swoich studentów, czy na studentach, którzy mogli przez cały ten czas znać uczelnię tylko z perspektywy komunikatora wykorzystywanego do transmisji wykładów i ćwiczeń, czy na uczelni i jej władzach, które zarządzeniami wrzucały często jednych

⁷ M. Barańska, *Nauczyciel akademicki na wirtualnym uniwersytecie – wyzwania, możliwości i zagrożenia*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2021, z. 4, s. 37.

⁸ E. Perzycka, L. Marek, *Społeczny kontekst edukacji akademickiej w czasie pandemii COVID-19*, [w:] E. Perzycka, E. Baron-Polańczyk, M. Gliniecka, W. Lib, *Dzienniki z pandemii. Autorefleksje nauczycieli akademickich i studentów w kontekście edukacji zdalnej w Polsce*, Rzeszów 2022, s. 20.

i drugich na „głęboką wodę” zdalnego nauczania, czy może na państwie, które wprowadzało określone ograniczenia, narzucając takie a nie inne sposoby kontaktowania się i przekazywania wiedzy? Pytania te czekają na swoją odpowiedź.

Niniejsza analiza jest próbą uchwycenia sposobów, w jakie radzili sobie (lub nie radzili) w tej nowej i zaskakującej sytuacji pracownicy dydaktyczni i naukowo-dydaktyczni Uniwersytetu Wrocławskiego. I choć pewne formy zajęć na odległość były już realizowane przed analizowanym okresem, to przejście całej uczelni w zasadzie wyłącznie na taką formę pracy wydawało się, zwłaszcza w pierwszej fazie pandemii, nie tylko nie do wyobrażenia, ale i nie do zrealizowania. W jaki sposób i w jakim stopniu „radzono sobie” z dydaktyką w tym okresie, jak realizowano zakładane w sylabusach efekty kształcenia i ostatecznie jak ich osiągnięcie kontrolowano – to pytania, na które niniejsza analiza poszukuje odpowiedzi.

Jako okres eksploracji wybrano dwa semestry zajęć dydaktycznych – letni w roku akademickim 2019/2020 i zimowy w kolejnym roku. Dzięki temu uzyskano materiał, który przedstawia nie tylko pewną strukturę „radzenia sobie” nauczycieli akademickich w okresie pandemii, ale również zmiany w sposobach radzenia sobie z tą sytuacją w procesie dydaktycznym. Same badania zrealizowane zostały w lutym i marcu 2021 roku, już po zakończeniu semestru zimowego 2020/2021 z wykorzystaniem ankiety internetowej. Linki do narzędzia badawczego zostały rozesłane do wszystkich pracowników, którzy w tym czasie prowadzili zajęcia i byli zatrudnieni na stanowiskach naukowo-dydaktycznych lub dydaktycznych. Zebrano materiał od 308 osób, jednak z uwagi na braki w odpowiedziach ostatecznie do dalszych analiz wybrano dane od 156 osób. W istotny sposób ogranicza to możliwości generalizowania wyników, stąd też prezentowane wnioski należy traktować jako potencjalne trendy, które się pojawiły w nowej sytuacji (także dydaktycznej), oraz przyczynki do dyskusji i dalszych analiz.

Rozdział 1

KSZTAŁCENIE STUDENTÓW W CZASIE PANDEMII

1.1. KONTEKST SYTUACYJNY

Pierwsze informacje napływające najpierw z Chin, a następnie z innych miejsc na świecie o nowej, tajemniczej chorobie, nie wywoływały szczególnego niepokoju, może z wyjątkiem ekspertów pamiętających wcześniejsze epidemie⁹. Pomimo tempa, w jakim pojawiały się wiadomości o kolejnych zarażonych w kolejnych miejscach na świecie (najpierw w samych Chinach, w mieście Wuhan, potem w kolejnych państwach), władze w Europie nie podejmowały szczególnych działań, poza wydawaniem rekomendacji w związku z podróżami do Państwa Środka.

Po raz pierwszy w Europie osoby chore zidentyfikowano 24 stycznia 2020 roku i byli to podróżujący do Wuhan mieszkańcy Francji. W tym samym kraju 14 lutego zmarła pierwsza osoba na Starym Kontynencie, zaś później wirus intensywnie atakował mieszkańców północnych regionów Włoch. W Polsce pierwszy odnotowany przypadek został zarejestrowany 4 marca 2020 roku, gdy na konferencji prasowej minister zdrowia Michał Szumowski poinformował o tzw. pacjencie zero przebywającym w szpitalu w Zielonej Górze. Osiem dni później zmarła w Polsce pierwsza osoba, u której stwierdzono obecność wirusa Sars-Cov-2. Dziesięć dni po konferencji ministra Szumowskiego rząd podjął decyzję o wprowadzeniu na terenie całego kraju stanu zagrożenia epidemiologicznego¹⁰.

⁹ <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/koronawirus-w-polsce-i-na-swiecie-kalendarium-przebiegu-pandemii/ev80mfb> [dostęp: 7.06.2025].

¹⁰ K. Czech i inni, *Polska gospodarka w początkowym okresie pandemii Covid-19*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2020.

Kilka dni przed ogłoszeniem stanu pandemicznego w kraju rektor Uniwersytetu Wrocławskiego podjął zarządzenie związane z zagrożeniem nowym wirusem, w szczególności dotyczące jego rozprzestrzeniania się¹¹. Najważniejszym jego celem było ograniczenie kontaktów bezpośrednich między członkami społeczności akademickiej poprzez zawieszenie zajęć dydaktycznych prowadzonych w formie stacjonarnej, odwołanie wszelkich seminariów, konferencji, spotkań i imprez kulturalnych. W budynkach i pomieszczeniach uniwersyteckich zaczęły obowiązywać zasady utrzymywania dystansu osobistego, nakaz noszenia maseczek w pomieszczeniach i dbania o higienę rąk. Pracownicy uniwersyteccy, w tym nauczyciele akademicy, zostali zobligowani – „w miarę możliwości” – do zachowania ciągłości pracy w trybie zdalnym.

1.2. NOWA RZECZYWISTOŚĆ

Niemalże cała społeczność akademicka z dnia na dzień znalazła się w zupełnie nowej, wcześniej dla siebie nieznanej sytuacji. Przerwano zajęcia, które wcześniej były realizowane według określonych zasad, form i trybów, zgodnie z harmonogramem i przy wykorzystaniu całego niezbędnego do tego celu zaplecza infrastrukturalnego, technicznego i organizacyjnego. Przemodelowaniu uległ niemalże każdy aspekt procesu dydaktycznego – być może w najmniejszym stopniu dotknął on treści kształcenia, niemniej dość radykalnej zmianie uległa metodyka i warunki nauczania¹².

Nauczanie zdalne, e-learning lub nauczanie na odległość nie należały w czasie pandemii do nowych form edukacji¹³. Również na Uniwersytecie Wrocławskim pojawiały się takie formy dydaktyczne, tyle tylko, że były realizowane w sposób niescentralizowany. Poszczególne

¹¹ <https://bip.uni.wroc.pl/1420/zarzadzania-rektora-uniwersytetu-wroclawskiego-z-2020-roku.html> [dostęp: 3.04.2025].

¹² A. Waligóra, *Dydaktyka zdalna w czasach pandemii Covid-19 – opinie studentów, wnioski, implikacje praktyczne. Raport z badań*, „Kultura i Edukacja” 2021, nr 3.

¹³ J. Kozłowska, *E-learning jako forma doskonalenia studentów uczelni wyższych*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura” 2017, nr 1.

jednostki, jak instytuty czy wydziały, samodzielnie podejmowały takie inicjatywy, inwestując w platformy e-learningowe. Dopiero w 2016 roku powołano do życia Centrum Kształcenia na Odległość, wraz z którym ujednolicono proces wdrażania rozwiązań zdalnego nauczania¹⁴.

Pomimo funkcjonowania wyspecjalizowanej komórki w strukturze uczelni, skala przejścia na nauczanie zdalne była ogromna. Z funkcjonalnych względów Uniwersytet Wrocławski nie różnił się pod względem reakcji na tę sytuację od innych uczelni sobie podobnych. Nauczyciele musieli samodzielnie, przynajmniej w początkowej fazie ograniczeń w kontaktach osobistych, przygotować stanowisko pracy, aby zachować ciągłość nauczania. Trudności w tym zakresie były nie-małe, choć zróżnicowane indywidualnymi kompetencjami cyfrowymi kadry nauczycielskiej czy wcześniejszymi doświadczeniami w zakresie pracy na odległość¹⁵.

1.3. ORGANIZACJA ZAJĘĆ W CZASIE PANDEMII

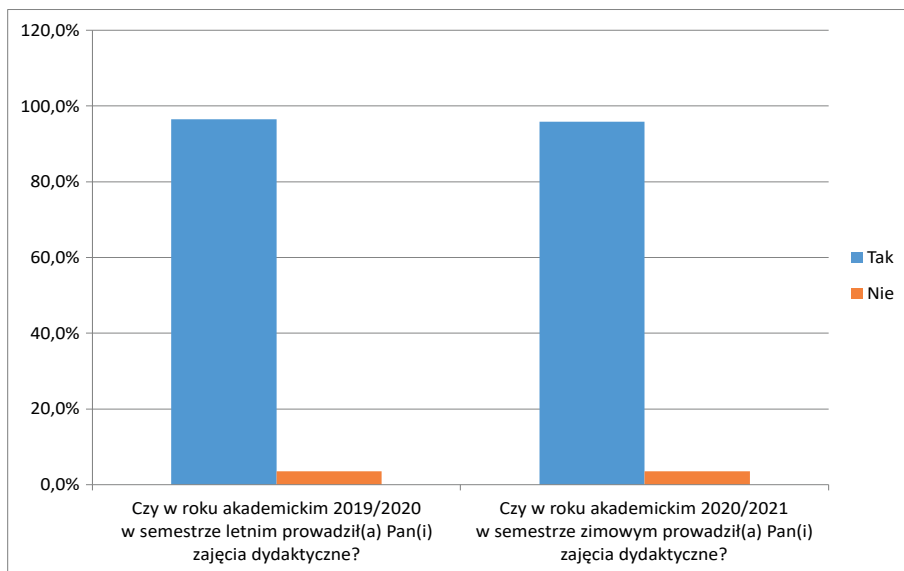
Wprowadzone odpowiednimi zarządzeniami rektora Uniwersytetu Wrocławskiego zmiany w organizacji i sposobach realizacji zadań dydaktycznych objęły wszystkich nauczycieli akademickich. Czas, którym dysponowali na dostosowanie swoich planów nauczania, sylabusów i sposobów zarówno organizacji spotkań, sprawdzania wiedzy, jak i przekazywania materiałów do zajęć oraz przeprowadzania kwalifikacji na kolejny semestr studiów, był bardzo krótki. Z tego też względu sam przebieg oraz finalny efekt tych działań mógł być i był mocno zróżnicowany (wykres 1).

W semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020 96,5% wszystkich nauczycieli akademickich prowadziło zajęcia. W kolejnym semestrze w roku 2020/2021 odsetek ten był bardzo zbliżony. Oznacza to, że bezpośrednio nowa sytuacja związana z pandemią i wynikająca z przyjętych przez rząd rozporządzeń i zarządzeń rektora dotknęła wszystkich pracowników naukowo-dydaktycznych i dydaktycznych Uniwersytetu Wrocławskiego (wykres 2).

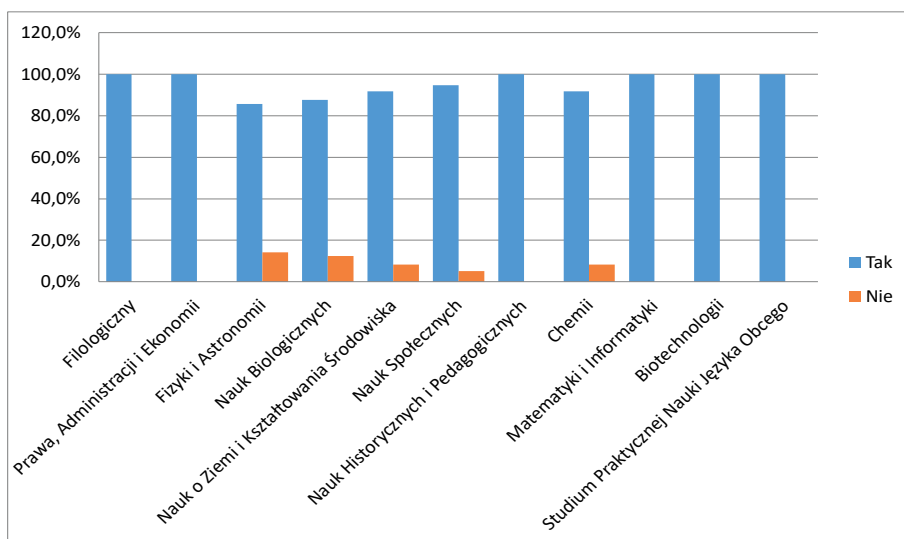
¹⁴ <https://www.cko.uni.wroc.pl/o-nas> [dostęp: 10.07.2025].

¹⁵ Por. L. Marszałek, *Nauczanie zdalne w okresie pandemii – refleksje nauczyciela akademickiego*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2023, t. 17.

Wykres 1. Odsetek osób prowadzących zajęcia na Uniwersytecie Wrocławskim w semestrze letnim w roku akademickim 2019/2020 oraz semestrze zimowym w roku akademickim 2020/2021

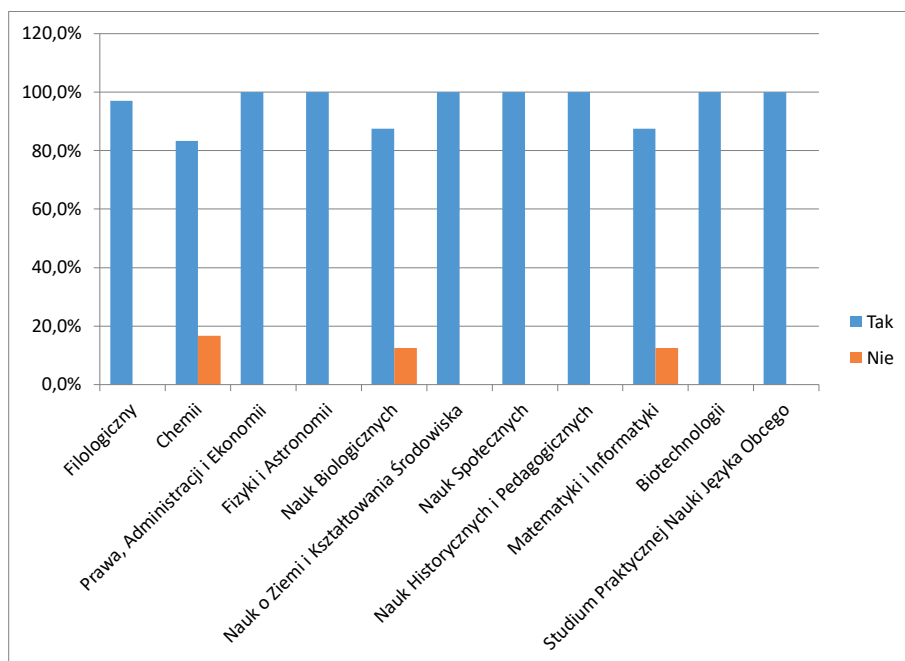

Wykres 2. Udział prowadzących zajęcia w semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020 w poszczególnych wydziałach i jednostkach dydaktycznych

W kolejnym semestrze obciążenie zajęciami dydaktycznymi na poszczególnych wydziałach nieznacznie się zmieniło, co jednak nie neguje twierdzenia, że niemalże w równym stopniu kadra prowadząca zajęcia ze studentami musiała ponownie zmierzyć się z wyzwaniem pracy w warunkach pandemicznych. Co więcej, z uwagi na dynamiczny charakter zmian w trybie niemalże natychmiastowym wprowadzono sposób pracy o nazwie „hybrydowy”, który dodatkowo obciążał pracą nauczycieli akademickich w nieznanym dotąd sposób (wykres 3).

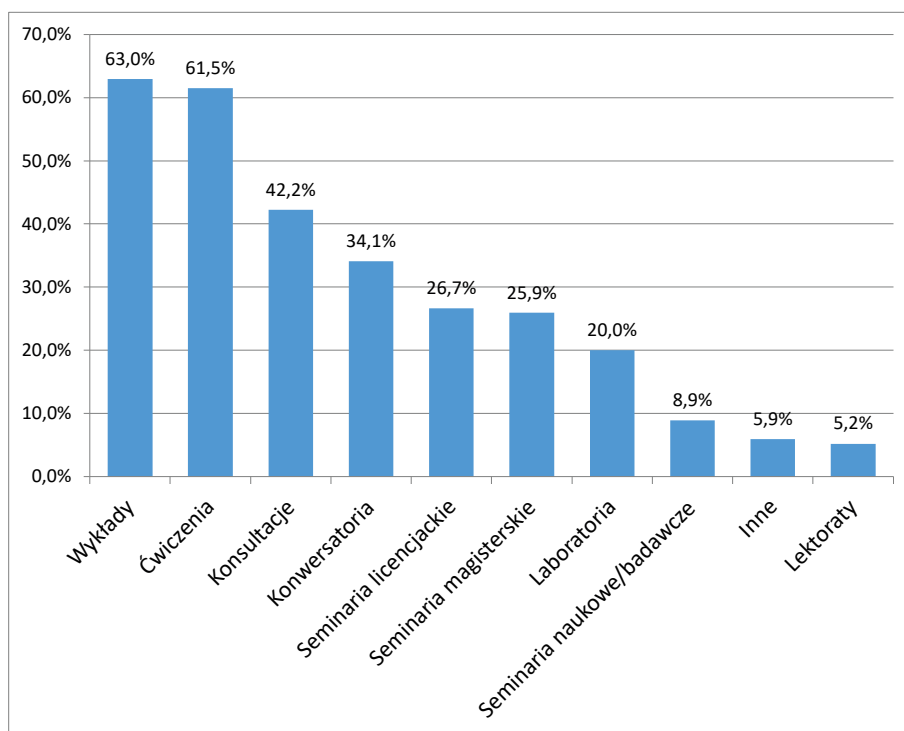
Wykres 3. Udział prowadzących zajęcia w semestrze zimowym roku akademickiego 2020/2021 w poszczególnych wydziałach i jednostkach dydaktycznych

Konieczność zmian w sposobach organizacji zajęć i ich przeprowadzaniu wymaga zdiagnozowania efektywności zastosowanych form. Wydawać się może, że niektóre z nich łatwiej było dostosować do zmian, a inne trudniej lub wcale. Większość prowadzonych w tamtym okresie zajęć miało formę

wykładów lub ćwiczeń (ponad 60%). Każdy z pracowników dydaktycznych musiał również prowadzić konsultacje w trybie zdalnym. W kwestii form prowadzonych zajęć istotne jest pytanie o konieczność realizowania ich w sposób wymagający spotkania „twarzą w twarz” lub dostępu do specjalistycznej aparatury badawczej. Nie wszystkie bowiem zajęcia były możliwe do przeprowadzenia za pomocą platform zapośredniczających proces komunikacji między nauczycielem akademickim a studentami (wykres 4).

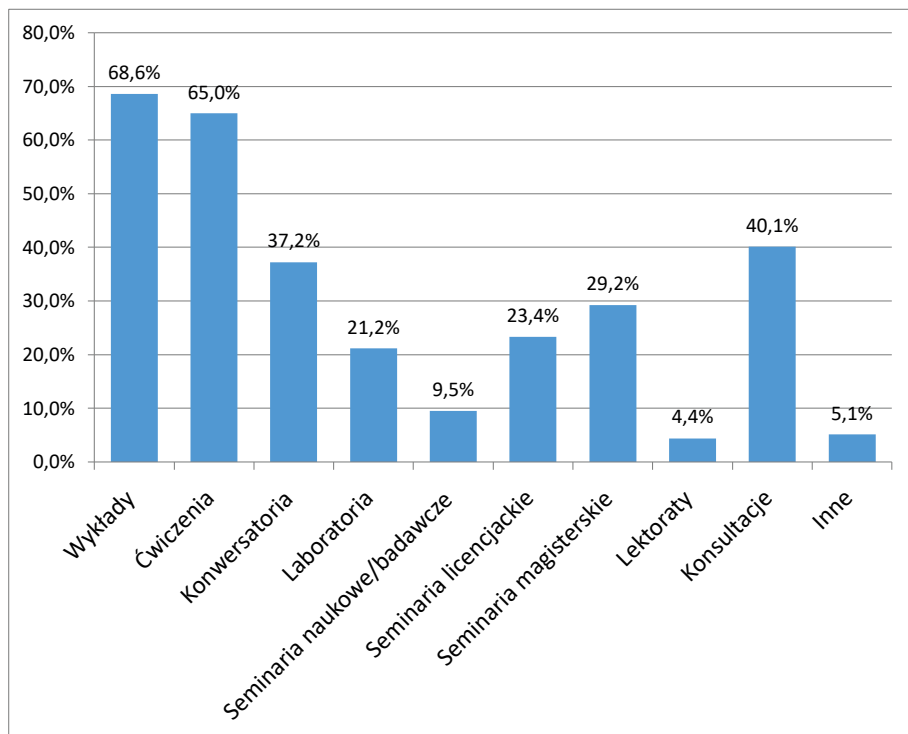
Wykres 4. Rodzaje prowadzonych zajęć przez pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego w semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020

Zróżnicowanie form prowadzonych zajęć pokazuje strukturalny problem dostosowania ich do nowego sposobu komunikacji ze studentami. Jak zostało już wspomniane, szczególną uwagę należy poświęcić zajęciom prowadzonym w specjalistycznych laboratoriach lub tych, które

wymagały dostępu do specjalistycznej aparatury lub oprogramowania komputerowego. Z danych wynika, że ponad 20% nauczycieli akademickich musiało rozwiązać w różny (dostępny, możliwy) sposób problem pracy i zaliczeń przedmiotów prowadzonych w pandemii w oparciu o dostęp do zaplecza technologicznego i infrastrukturalnego. Wyzwanie bardzo trudne, zwłaszcza gdy na uwadze mamy zachowanie jakości kształcenia oraz realizację programu i efektów edukacji (wykres 5).

Wykres 5. Rodzaje prowadzonych zajęć przez pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego w semestrze zimowym roku akademickiego 2020/2021

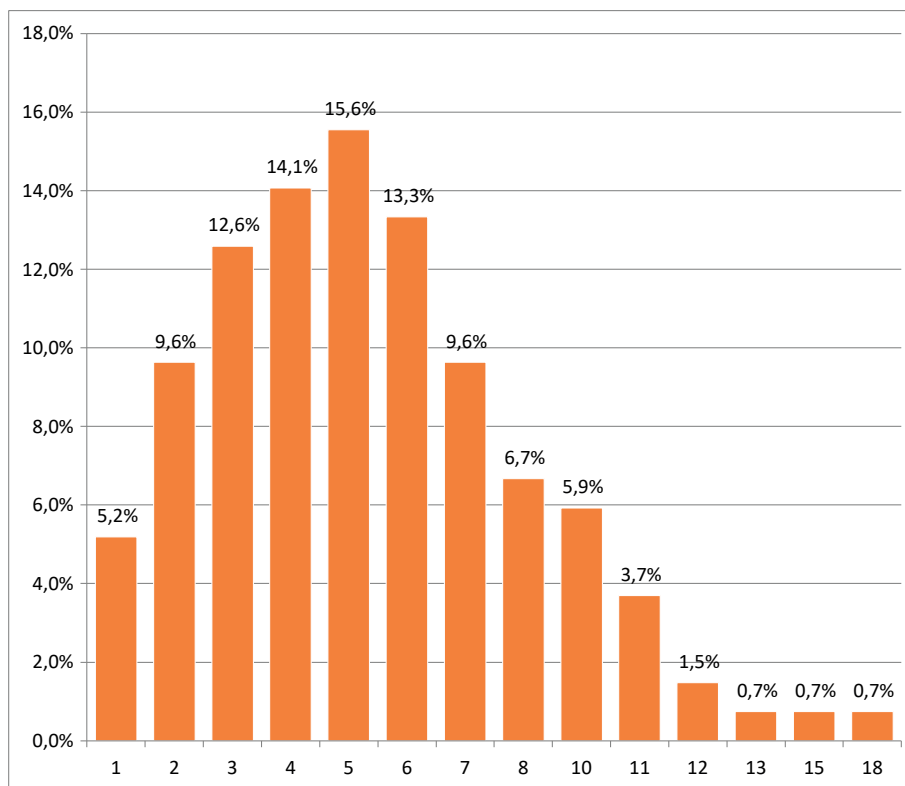

1.4. OBCIĄŻENIA DYDAKTYCZNE

Innym problemem, w ramach którego należy rozważać kwestię prowadzenia zajęć w pandemii, jest ilościowe obciążenie pracą, wyrażone

przez liczbę grup, z którymi nauczyciel spotykał się w semestrze letnim. Ta wyznacza nie tylko obciążenie pracą, ale również konieczność rozwiązywania problemów ze wspomnianą jakością pracy, możliwością szybkiej adaptacji programu i sylabusu do zajęć w nowych warunkach, technicznych możliwości rozwiązywania problemów z prowadzeniem zajęć i spotkaniami ze studentami. Liczba grup, z którymi spotykają się prowadzący, determinuje też możliwości realizacji innych zadań i funkcji, które ma on do wykonania nie tylko jako nauczyciel akademicki, ale także pracownik uczelni, pracownik badawczo-dydaktyczny czy osoba piastująca dodatkowe funkcje w kadrze zarządczej uczelni (wykres 6).

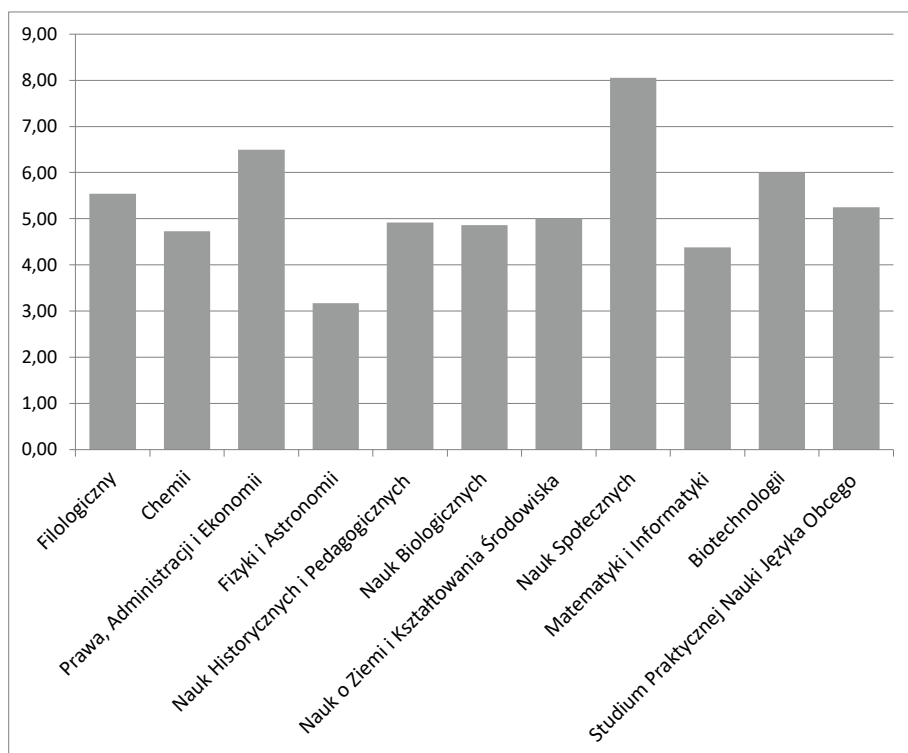
Wykres 6. Liczba grup zajęciowych w semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020

Przeciętna liczba grup studenckich, z którymi pracował statystyczny pracownik dydaktyczny i naukowo-dydaktyczny w semestrze letnim w roku akademickim 2019/2020, wyniosła 5,5 (przy odchyleniu standardowym 3,5). Połowa wszystkich pracowników realizowała zadania edukacyjne z co najmniej pięcioma grupami. Dodatkowo obciążenia zajęciami były dość mocno zróżnicowane pomiędzy poszczególnymi wydziałami.

Dane zawarte na wykresie 7 pokazują skalę obciążenia na poszczególnych wydziałach oraz różnice między nimi – najbardziej obciążeni byli pracownicy dydaktyczni Wydziału Nauk Społecznych, prowadząc średnio zajęcia z ośmioma grupami, co oznacza, że musieli objąć zmianą nauczania ponad 50% więcej grup niż średnio kadra na całym Uniwersytecie Wrocławskim w tamtym czasie. Na drugim miejscu był

Wykres 7. Obciążenie zajęciami na poszczególnych wydziałach

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, na trzecim Wydział Biotechnologii, a na czwartym Wydział Filologiczny. Najmniejsze zaś obciążenie na Wydziale Fizyki i Astronomii – nieco ponad trzy grupy na prowadzącego (wykres 7).

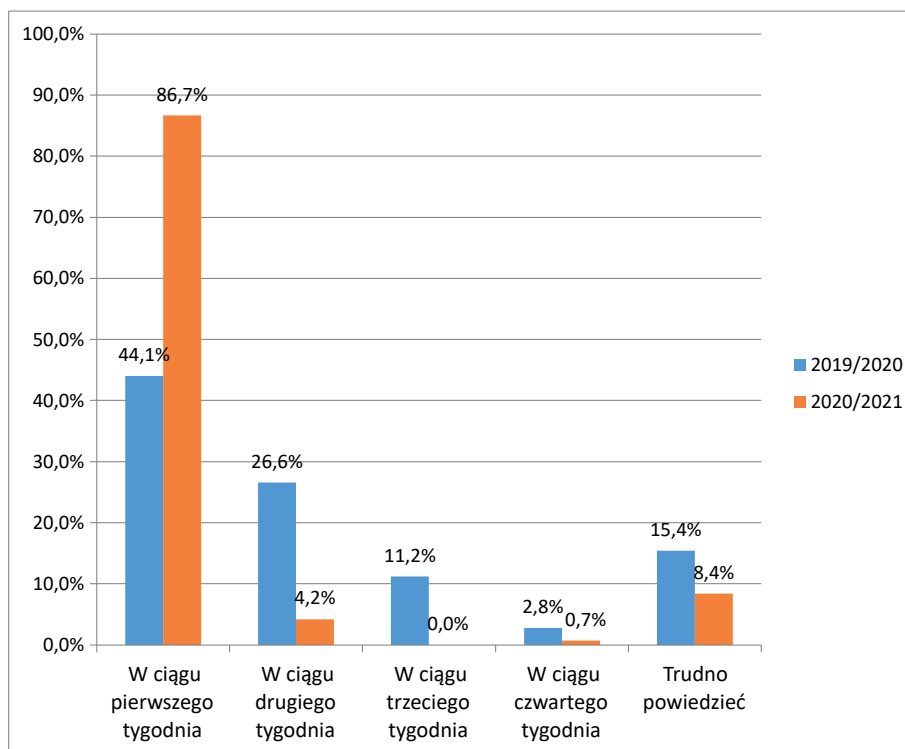
W kolejnym semestrze obciążenie nie rosło, a przeciętna liczba grup, z którą spotykał się statystyczny pracownik dydaktyczny, wyniosła nieco ponad 6,3 (przy odchyleniu standardowym 3,8). Połowa pracowników miała zajęcia z co najmniej sześcioma grupami.

1.5. CZAS ADAPTACJI DO NOWEJ SYTUACJI

Konieczność dostosowania się do nowych warunków pracy nie zajęła większości pracownikom prowadzącym zajęcia dydaktyczne więcej niż jeden tydzień, zaś nieco ponad 70% z wszystkich rozpoczęło regularne spotkania najpóźniej w drugim tygodniu po ogłoszeniu pandemii i zawieszeniu zajęć stacjonarnych. W kolejnym semestrze wdrożenie zarządzeń i zmiana sposobów prowadzenia zajęć odbyła się szybciej i 90% wszystkich nauczycieli rozpoczęło zajęcia już w drugim tygodniu po zarządzeniu zmian w sposobach przeprowadzenia zajęć ze studentami. Zdolności adaptacyjne do nagłych zmian są i z pewnością nadal będą określonym wyzwaniem, ale już niezupełnie nowym zjawiskiem. Procedury postępowania w takich sytuacjach zostały wypracowane. Ścieżka ich wdrażania ma wprowadzone zasady i została kilkakrotnie przetestowana (wykres 8).

Jak wykazano wcześniej, zdecydowana większość kadry dydaktycznej uczelni dość szybko dostosowała się do zmian związanych z prowadzeniem zajęć w formie zdalnej. Ze względu na specyfikę niektórych zajęć nie wszystkie można było przenieść z sal wykładowych i laboratoryjnych do przestrzeni Internetu. Niemniej zdecydowaną większość zajęć dostosowano do specyfiki pracy na odległość, zarówno w semestrze letnim 2019/2020, jak i semestrze zimowym w roku akademickim 2020/2021. To, co może w pewien sposób zaskakiwać, to zwiększona częstotliwość przeprowadzanych stacjonarnie ćwiczeń w semestrze zimowym w roku akademickim 2020/2021 w porównaniu z wcześniejszym okresem. Przyczyny tego były różne – m.in. potrzeba kontaktu

Wykres 8. Jak szybko udało się rozpocząć regularne zajęcia ze studentami po wprowadzeniu rozporządzenia

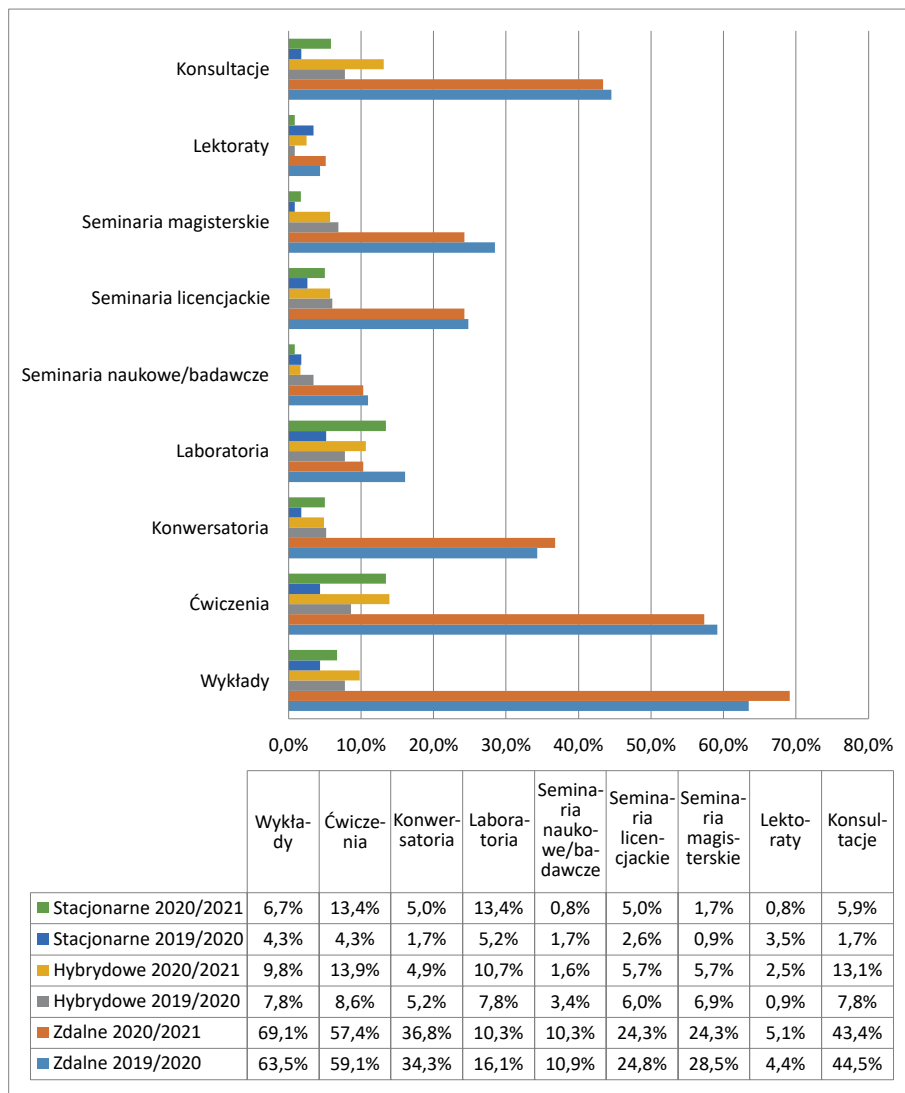

niezapośredniczonego „face to face”, chęć odbywania zajęć w przestrzeni uczelni, bardziej efektywna komunikacja i możliwość wytłumaczenia studentom materiału. Dla wielu prowadzenie zajęć było zdecydowanie bardziej efektywne w formie stacjonarnej lub przynajmniej hybrydowej (dotyczyło to szczególnie seminariów licencjackich, magisterskich i doktorskich) (wykres 9).

1.6. TRYB PROWADZENIA ZAJĘĆ

Dominująca zdalna formuła spotkań ze studentami wymaga również dodatkowego komentarza. Najważniejsze to, w jakim trybie te zajęcia były prowadzone. Zdecydowana większość z nich charakteryzowała się

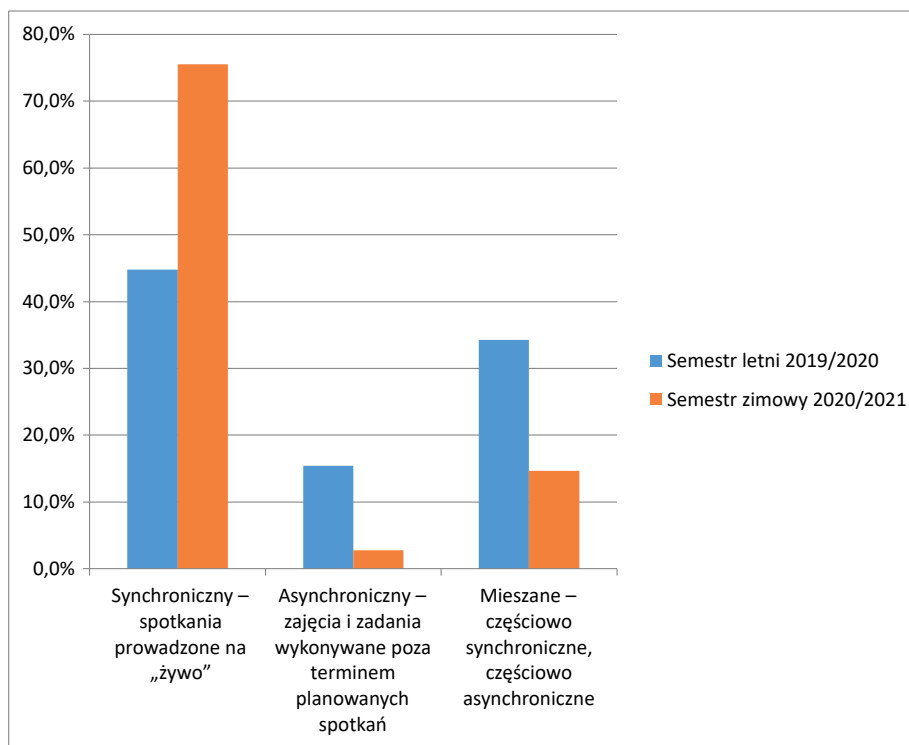
Wykres 9. Rodzaje zajęć i formy ich realizacji w semestrze letnim w roku akademickim 2019/2020 i semestrze zimowym w roku akademickim 2020/2021

synchronicznym sposobem prowadzenia, czyli spotkań online w czasie rzeczywistym. Wymagało to zarówno odpowiedniego zaplecza technicznego (łącza internetowego o odpowiedniej przepustowości), jak

i reżimu pracy. Relatywnie często zgłaszane były problemy dotyczące prywatnych łączów wykorzystywanych do pracy ze studentami (zajęcia, konsultacje etc.), wydzielenia osobnej przestrzeni w domu do jej wykonania oraz posiadania sprzętu, którym np. ze względu na zdalne zajęcia w szkole trzeba było się podzielić z dziećmi (wykres 10).

Wykres 10. Tryb pracy zdalnej ze studentami

Podsumowując, obraz wyłaniający się z danych ukazuje złożoną sytuację związaną z przygotowaniem się nauczycieli akademickich do pracy w warunkach pandemii. Po pierwsze, tempo dostosowania się było dość szybkie, co oznacza, że pracownicy musieli działać, opierając się na źródłach, które można szybko uruchomić (wiedza techniczna, zaplecze techniczne i infrastrukturalne), a to wskazuje na używanie raczej prywatnych zasobów. Po drugie, ważna była elastyczność, rozumiana

jako zdolność do odnajdywania się w takich sytuacjach. Dane pokazują, że poradzono sobie z koniecznością zmiany sposobu komunikacji ze studentami. Faktem natomiast jest, że nie przebiegało to jednak w bezproblemowej atmosferze.

Rozdział 2

METODY I TECHNIKI PROWADZENIA ZAJĘĆ ZE STUDENTAMI W CZASIE PANDEMII

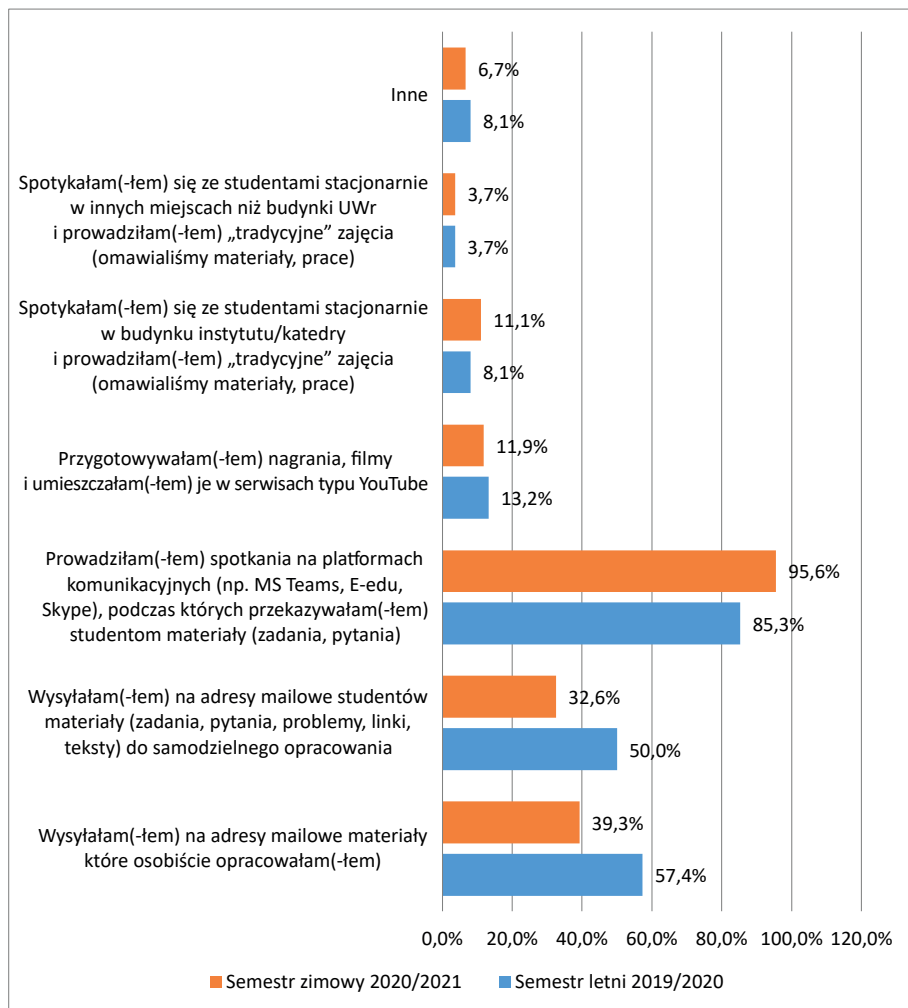
Większość prowadzonych przez nauczycieli akademickich zajęć w czasie pandemii miała zdalny i synchroniczny charakter. Z tego też względu warto poznać charakterystyki takich spotkań edukacyjnych, ich dynamikę, zmienność i specyfikę (wykres 11).

2.1. SPOSOBY KOMUNIKACJI I PRACY ZE STUDENTAMI

Praca online ze studentami w trybie synchronicznym wymagała od nauczycieli korzystania ze specjalnych platform komunikacji. Z tego też względu większość wskazała, że spotkania odbywały się w oparciu o te technologie. Zdecydowana większość w semestrze letnim w roku akademickim 2019/2020 oraz wszyscy badani w kolejnym semestrze w swojej pracy korzystali z takich aplikacji jak: MSTeams, E-edu lub Skype. Kolejny instrument oparty był na systemie wysyłania materiałów i zadań na adresy mailowe studentów. Oczywiście ten tryb pracy nie wymagał stałej obecności w Internecie, był więc o tyle komfortowy, że czas realizacji zadań – do pewnego stopnia – był swobodnie wybierany i przez nauczyciela, i przez studentów. Natomiast jego istotną wadą był brak możliwości aktywizowania pracy studentów, kontrolowania jej samodzielnego wykonywania czy pozawerbalnego oddziaływania na nich. W kwestii określenia systematyczności spotkań ze studentami w semestrze letnim 2019/2020 na regularne spotkania co tydzień wskazało 87,4%, zaś w kolejnym semestrze nastąpił nieznaczny wzrost do 93,7% (wykres 12).

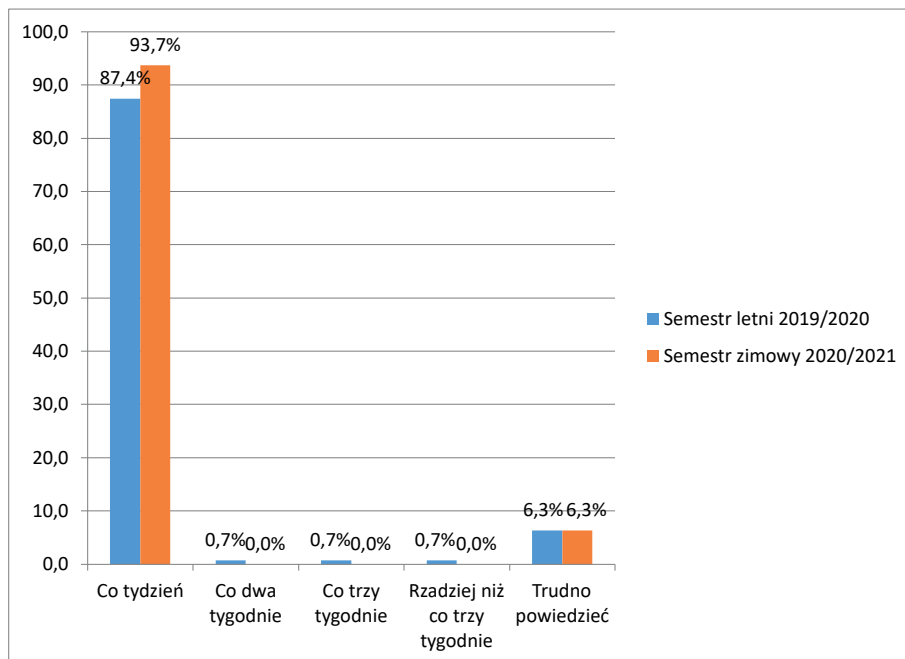
W obu zatem semestrach spotkania ze studentami odbywały się z cotygodniową regularnością. Oznacza to, że nauczyciele mogli na bieżą-

Wykres 11. Proszę wskazać narzędzia komunikacji, metody i techniki prowadzenia zajęć ze studentami, które Pan(i) wykorzystał(a) po wprowadzeniu obostrzeń

co reagować na pracę studentów, w szczególności zaś na czynione postępy w realizacji programu zajęć. Z pewnością było to spowodowane koniecznością realizacji sylabusów do zajęć, ale również dominującą formułą spotkań na platformach komunikacyjnych, które zastąpiły programowe zajęcia realizowane przed pandemią w murach uczelni.

Wykres 12. Regularność spotkań ze studentami

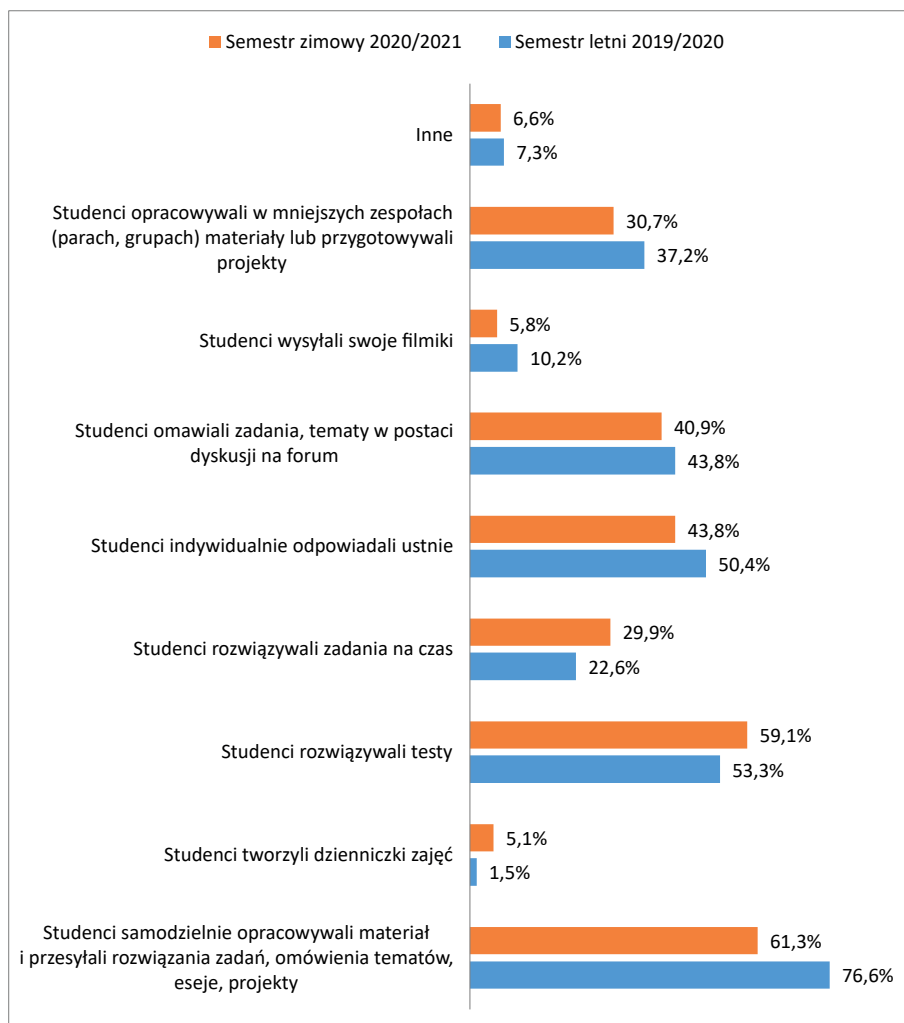

2.2. WERYFIKACJA POSTĘPÓW W NAUCE I REALIZACJI SYLABUSÓW

Z perspektywy prowadzenia zajęć na odległość istotna wydaje się kwestia weryfikacji postępów w nauce i realizacji sylabusów. Szczególnie że ta formuła spotkań bardzo ogranicza możliwości nauczyciela. Niemniej dominującym sposobem skontrolowania, czy zadany materiał był przez studentów poddawany analizie, pracy lub zapoznaniu się z nim, było sprawdzanie prac studentów przesyłanych na adres mailowy lub przez platformę komunikacyjną. Ten typ pracy ze studentami dominował zwłaszcza w pierwszym semestrze – 76,6%, w kolejnym zmalał do 61,3%. Innymi sposobami były testy, których częstotliwość wzrosła w semestrze zimowym roku akademickiego 2020/2021 (59,1%) w porównaniu z poprzednim okresem (53,3%). W zebranych materiale widać również wykorzystywanie możliwości, jakie dawały platformy komuni-

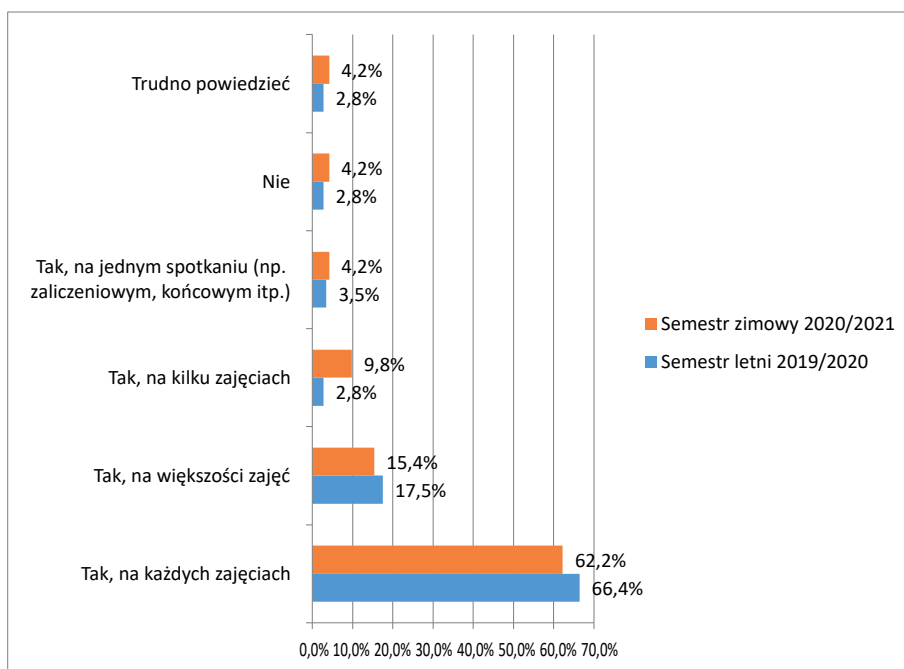
kacyjne, oraz korzystanie z ustnych form weryfikacji. Zmalała liczba indywidualnych odpowiedzi ustnych z 50,4% do 43,8% oraz wysyłania rozwiązań zadań w zapisie filmowym z 10,2% do 5,8%. Wzrosła natomiast częstotliwość rozwiązywania zadań na czas z 22,6% do 29,9% (wykres 13).

Wykres 13. Jak wyglądała weryfikacja lub sprawdzenie zadanego lub omawianego materiału

Większość pytaných nauczycieli praktykowała również omawianie zadawanego materiału. Zdecydowana większość deklarowała, że czyniła to na każdych zajęciach, a więc co tydzień, w czasie spotkań na platformach komunikacyjnych. Tylko niewielki odsetek badanych nie omawiał ze studentami zadawanych problemów i zagadnień (wykres 14).

Wykres 14. Czy praktykował(a) Pan(i) omawianie zadanego/przerabianego materiału?

Przyglądając się strukturze metod pracy ze studentami, widać dominację tych, przy których można korzystać z możliwości oferowanych przez platformy komunikacyjne. Natomiast niezwykle interesujący jest spadek korzystania z tej najczęściej wskazywanej formy pracy ze studentami, porównując ze sobą oba objęte badaniem semestry. W uzyskanych danych widoczne jest swoiste zmęczenie tym rodzajem pracy (w trybie zdalnym) oraz prawdopodobnie brak przekonania co do jego skuteczności. To, co przekonuje prowadzących, to nastawione na indy-

widualne kontakty metody tutoringowe, gdzie przesyła się uwagi i komentarze każdemu z osobna. Ciekawy jest również wzrost omawiania materiału w czasie rzeczywistym w trakcie trwania zajęć w wersji in-

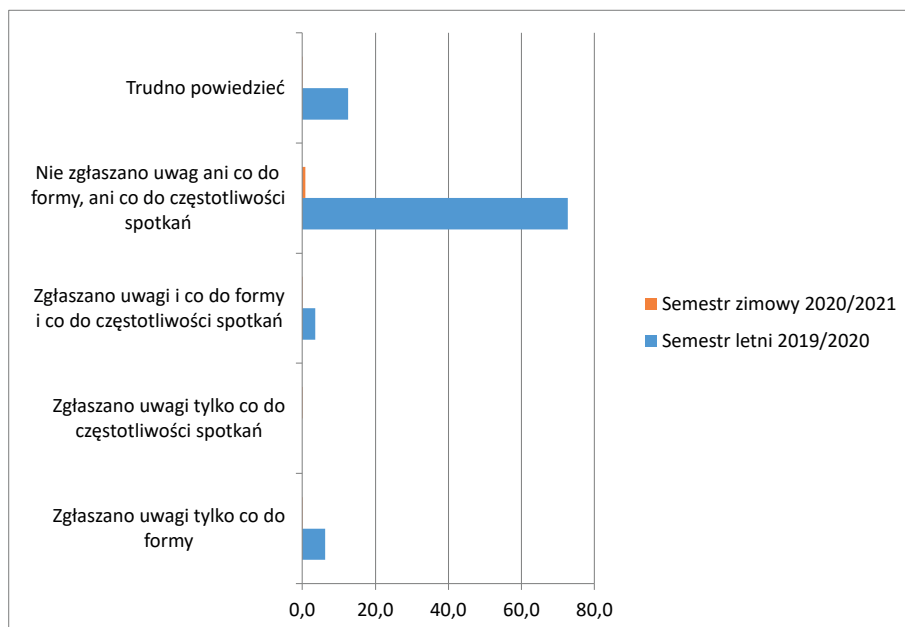
Wykres 15. Jak wyglądało omówienie zadanego/przerabianego materiału?

dywidualnej, który w pierwszym semestrze wynosił 26,4%, natomiast w kolejnym już 35,2%, a także w wersji grupowej – z 74,4% do 91,4%. Zinterpretować to można jako powrót i jednocześnie tęsknotę do tradycyjnych form prowadzenia zajęć opartych na rozmowie i wymianie własnych spostrzeżeń, uwag i perspektyw widzenia omawianych problemów (wykres 15).

Przebieg i sposób prowadzenia zajęć oraz ich częstotliwość nie były przyczyną jakichś większych nieporozumień między nauczycielami a studentami. Jak deklarowali badani, zdecydowana większość nie zgłaszała żadnych uwag ani co do formy, ani względem częstotliwości spotkań. To nie oznacza, że nie było takich sytuacji, ale według prowadzących nie były one zgłaszane. Być może nie pytali o to, albo też studenci, wychodząc z założenia, że miejscem na takie uwagi nie jest spotkanie, tylko ankieta ewaluacyjna, odeszli od takiego zamiaru (może nawet w obawie przed ewentualnymi konsekwencjami) (wykres 16).

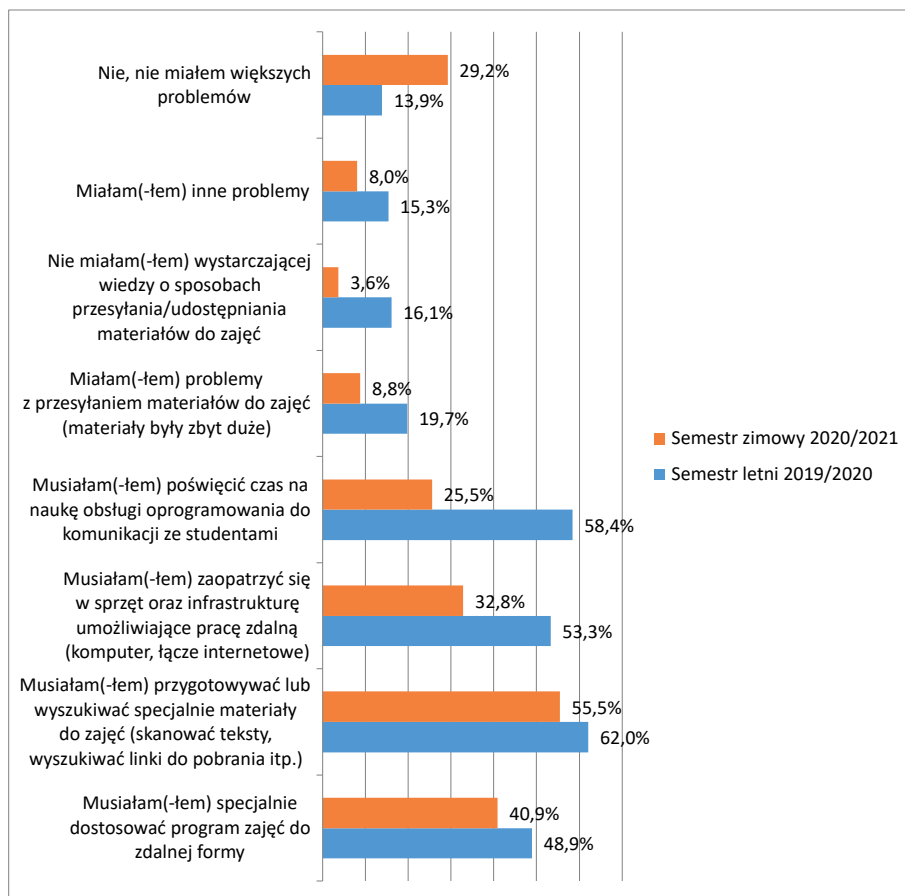
Wykres 16. Proszę powiedzieć, czy studenci zgłaszali uwagi do formy spotkań lub ich częstotliwości?

2.3. WYZWANIA ZWIĄZANE Z PRZEJŚCIEM NA ZDALNY TRYB NAUCZANIA

Sam proces zmiany sposobu prowadzenia zajęć i komunikowania się ze studentami nie przebiegał zupełnie bezproblemowo. Strukturę problemów, które towarzyszyły temu przejściu, prezentuje wykres 17.

Wykres 17. Problemy związane z przejściem ze stacjonarnego na zdalny system nauczania

Problemy wywołane zmianą pandemiczną w sposobach nauczania dotyczyły zarówno kwestii technicznych, materiałowych, jak i meryto-

rycznych. Przejście na zdalny system nauczania powodował, że „tradycyjny” – oparty na punktach kserograficznych – sposób „dystrybucji” materiałów edukacyjnych musiał zostać zastąpiony innymi formami. Kolejny problem – merytoryczny – dotyczył umiejętności obsługi programów do komunikacji ze studentami. Nieraz w przyspieszonym tempie pracownicy (początkowo samodzielnie, a w kolejnych miesiącach przy wsparciu uczelni) nabywali tę wiedzę i umiejętności, co w kolejnym semestrze wpływało na znaczącą redukcję tego problemu. Inne kwestie dotyczyły konieczności zakupu lub innego sposobu zaopatrzenia się w niezbędny do pracy online sprzęt komputerowy i oprogramowanie oraz konieczność dostosowania programów zajęć do tych nowych form nauczania. Istotne jest to, że na rozwiązanie tych początkowych problemów nauczyciele mieli niewiele czasu.

Podsumowując, organizacja zajęć w pandemicznej rzeczywistości nie przebiegała bezproblemowo, niemniej sposoby rozwiązania problemów pozwalały na przeprowadzanie zajęć w taki sposób, że co do sposobu lub częstotliwości spotkań studenci nie zgłaszali uwag. Pracownicy korzystali z możliwości oferowanych przez uczelniane platformy komunikacyjne, prowadząc spotkania oraz dokonując weryfikacji wiedzy i umiejętności studentów. Z danych wyłania się więc raczej pozytywny (progresywny) obraz sposobów radzenia sobie ze zmianami i obostrzeniami epidemicznymi.

Rozdział 3

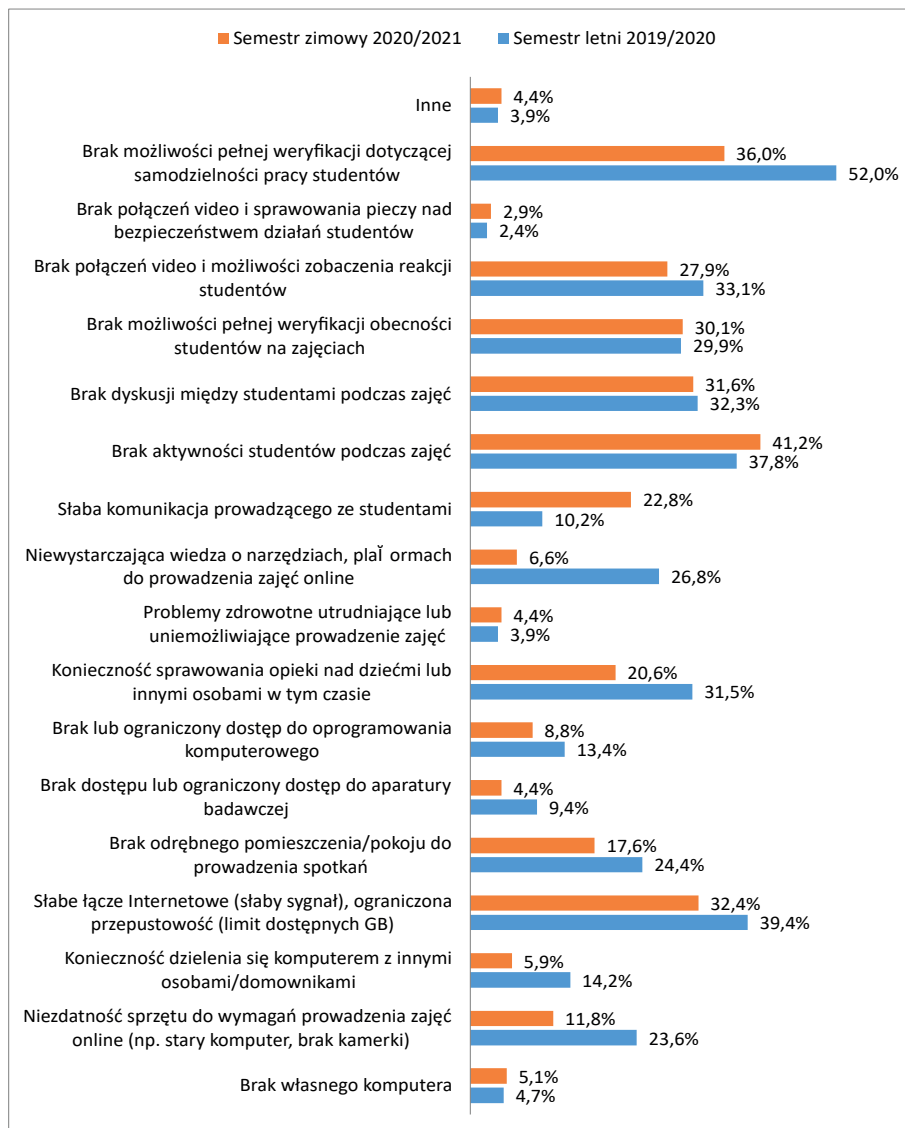
PROBLEMY ZWIĄZANE ZE ZDALNYM TRYBEM PROWADZENIA ZAJĘĆ

3.1. TYPOLOGIA PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z PROWADZENIEM ZAJĘĆ W WERSJI ZDALNEJ

Analizę rozpoczniemy od wykresu przedstawiającego wykaz problemów i zestawienie różnic w intensywności ich występowania w ramach obu objętych badaniem semestrów. Wynika z niego sporo ciekawych tendencji. O ile początkowe problemy były stosunkowo szybko łagodzone lub rozwiązywane, to trwanie w tym stanie, jakim było nauczanie zdalne, wywoływało kolejne kwestie i kłopoty. Część z nich towarzyszyła prowadzeniu spotkań, inne zaś odnosiły się do sytuacji izolacji i ograniczania kontaktów międzyludzkich, jeszcze inne do spraw formalnych (np. praw autorskich, nagrywania spotkań, upubliczniania treści lub wizerunku itp.).

Pierwsza grupa problemów, o które pytani byli nauczyciele akademicy, dotyczyła kwestii prowadzenia zajęć. Wśród tej grupy najczęściej wskazywane były problemy odnoszące się do pracy studentów, w tym weryfikacji samodzielności wykonywania prac, aktywności na zajęciach czy obecności w trakcie zajęć. To, co istotne, to fakt, że problemy związane z aktywnością i obecnością jako nieliczne nie zostały zredukowane w kolejnym semestrze, a wręcz narosły. Inne – szczególnie techniczne, materialne, merytoryczne czy lokalowe – zostały w jakimś stopniu poddane redukcji. Stąd też wniosek, że szczególnym utrudnieniem jest metodyka pracy ze studentami podczas zajęć online. Inne problemy, które również nie zostały zniwelowane, to sprawy zdrowotne czy brak komputera (wykres 18).

Wykres 18. Problemy lub trudności związane z przeprowadzaniem zajęć

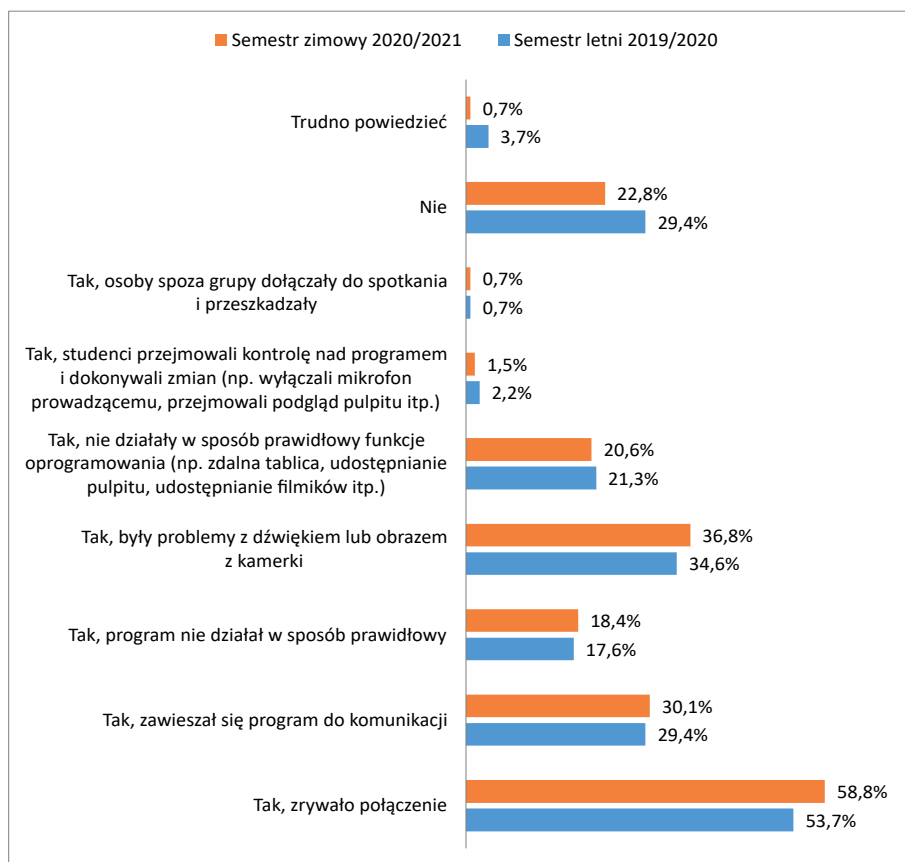

3.2. PRZYZCZYNY ZAKŁÓCEŃ W REALIZACJI ZAJĘĆ W FORMIE ZDALNEJ

W trakcie spotkań prowadzonych online dochodziło również do wielu zakłóceń, z których najpowszechniejszym było zrywanie połączenia in-

ternetowego. Doświadczala tego w każdym z dwóch badanych okresów ponad połowa pytaných nauczycieli. Oznacza to, że połowa pracowników dydaktycznych miała problemy z realizacją swoich obowiązków zupełnie nie ze swojej winy. Brak istotnych usprawnień lub wsparcia w tym zakresie będzie w przyszłości w podobnych sytuacjach powodować istotne problemy komunikacyjne. Inne kwestie dotyczyły oprogramowania, które w sytuacji dużej liczby pracujących na określonych platformach i serwerach mogły chwilowo ulegać zawieszeniu. Problemy ze sprzętem to podobna grupa utrudnień. Dominowały zatem w swojej skali problemy techniczne. Te innego rodzaju pojawiały się w marginalnym stopniu (wykres 19).

Wykres 19. Czy zdarzyło się, że nastąpiły zakłócenia podczas prowadzenia zajęć?

Wykres 20. Problemy lub trudności związane z uczestniczeniem w zajęciach zgłaszane przez studentów

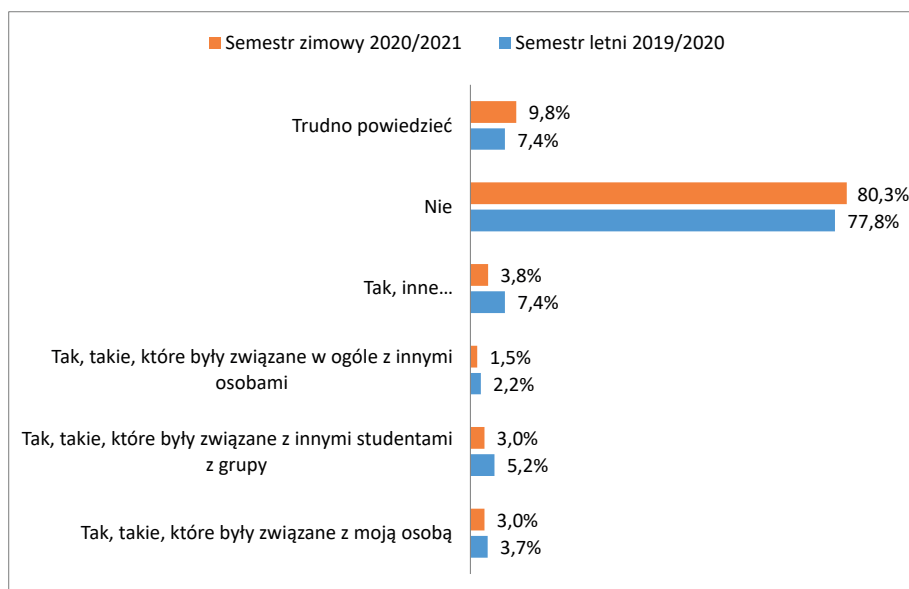

Problemy z uczestniczeniem w zajęciach zgłaszali również studenci. Tylko około 20% nauczycieli nie zgłaszało żadnych trudności, co oznacza, że większość z nich musiała również zajmować się kwestiami swoich słuchaczy. Najczęściej zgłaszanymi problemami były te związane z infrastrukturą internetową oraz sprzętem – brakiem lub niewystarczającą mocą komputera czy innego wyposażenia służącego komunikacji. Do dość często zgłaszanych trudności należały m.in. brak możliwości korzystania ze zbiorów bibliotecznych, brak osobnego pomieszczenia czy problemy zdrowotne (wykres 20).

3.3. ZDARZENIA I SYTUACJE TRUDNE

Z uwagi na ograniczone możliwości oddziaływania na uczestników zajęć prowadzonych w sposób zdalny mogły pojawić się problemy, trudności lub zdarzenia kontrowersyjne, które naruszały poczucie bezpieczeństwa osobistego lub poczucie wartości (wykres 21).

Wykres 21. Czy podczas prowadzenia zajęć online miały miejsce zdarzenia lub sytuacje, które w szczególnie sposób dotknęły Pana/Panią?

Wykres 22. Największe trudności związane z prowadzeniem zajęć zdalnych

Dane z badań pokazują, że sytuacje nadużywania możliwości zdalnego nauczania nie były częste, lecz fakt, że w ogóle się pojawiły, powinien niepokoić. Z jednej strony obiektem tych zdarzeń byli nauczyciele, a z drugiej studenci. Stąd też konieczność zwiększenia możliwości przeciwdziałania tego typu sytuacjom powinna również zostać podjęta przez władze uczelni.

3.4. NAJISTOTNIEJSZE PROBLEMY EDUKACJI ZDALNEJ

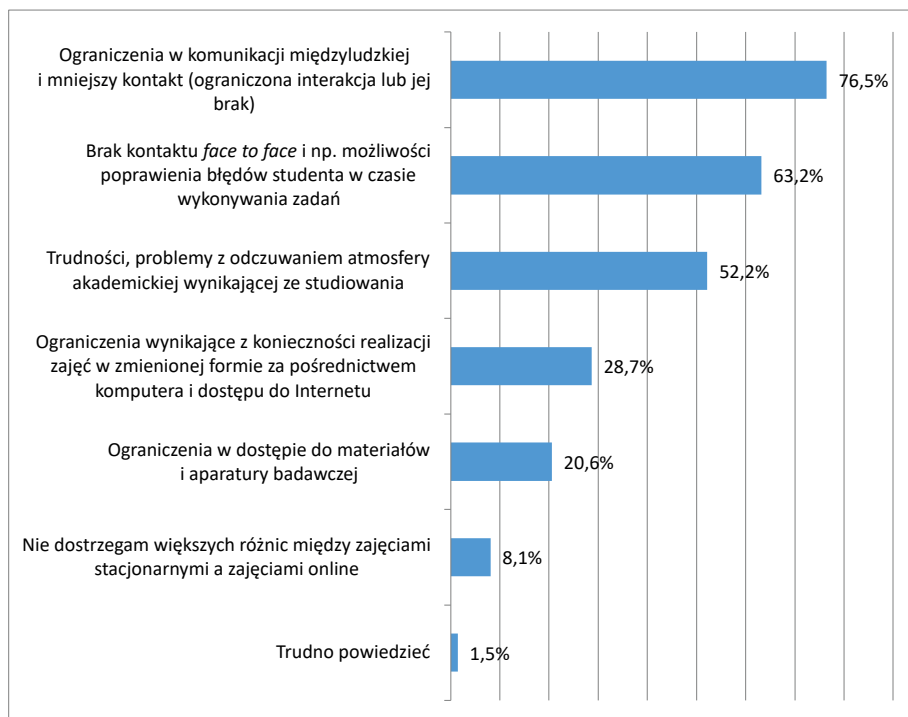
Ostatni problem diagnozowany w badaniach dotyczył najistotniejszych trudności wpływających na realizację zajęć zdalnych. To, co najbardziej było dokuczliwe, to ograniczenia w kontaktach międzyludzkich oraz interakcji *face to face*. Ten problem wskazywało ponad 50% pytanym nauczycieli. Ważną kwestią były również problemy związane z dostępem do Internetu lub słabe łącze (36,8%), a także zwrócenie uwagi na brak możliwości sprawowania kontroli nad postępami studentów (27,8%) czy koniecznością zmiany programu zajęć, by dostosować go do prowadzenia w formie zdalnej (25,6%). Problemy zgłaszane przez studentów związane ze sprzętem, miejscem do pracy czy pogodzeniem obowiązków domowych z uczelnianymi przez prowadzących oscylowały w granicach 20–24% (wykres 22).

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Pandemia według komentatorów, w tym naukowców, wpłynęła na wiele sfer życia społecznego i gospodarczego, wprowadzając szereg kluczowych zmian. Przez długi czas żyliśmy w zupełnie nowej rzeczywistości bez miarodajnych informacji, kiedy pandemia się skończy i kiedy będziemy mogli wrócić do rzeczywistości, którą znamy. Dziś już wiemy, że powrót, który nastąpił, dotyczył rzeczywistości, która uległa zmianie – w wielu aspektach w pozytywnym i rozwojowym sensie, jeśli wziąć pod uwagę fakt, że podczas tego okresu czegoś się nauczyliśmy, coś wypracowaliśmy i w jakimś stopniu także przygotowaliśmy do kolejnych zmian, które nas z pewnością czekają. To, co jest trudne do przewidzenia, to charakter i kierunek rozwoju oraz zmian. W swoich badaniach nie podjęliśmy się trudu jakiegokolwiek prognozowania tego procesu, ale analizy odpowiedzi kadry akademickiej Uniwersytetu Wrocławskiego na pytania o opinie dotyczące wpływu zdalnego sposobu nauczania na proces kształcenia we wspomnianej sytuacji, która zaskoczyła nas wszystkich.

Na uwagę zasługuje rozbieżność między zadowoleniem z jakości przeprowadzonych zajęć w trybie edukacji zdalnej a preferencjami nauczycieli akademickich związanymi z tą formą edukacji. Jak wskazują wyniki niniejszych badań, większość nauczycieli jest zadowolona z jakości przeprowadzonych zajęć. Deklaruje tak ponad 70% pytanych. To jednak nie oznacza preferowania zdalnej formy spotkań edukacyjnych ze studentami. Tę ceni sobie tylko 10% ankietowanych. To, co najmocniej wpływa na tę ocenę, prezentuje poniższy wykres, który jest ważnym przyczynkiem do kolejnych analiz w tym temacie (wykres 23).

Wykres 23. Podstawowe różnice między zajęciami zdalnymi a stacjonarnymi

Podsumowując, warto zwrócić uwagę na elementy zbieżne i rozbieżne dotyczące oceny edukacji zdalnej z perspektywy nauczycieli akademickich i studentów. Przyjrzyjmy się plusom i minusom takiej formy prowadzenia zajęć w przypadku oceny z obu interesujących nas perspektyw.

W przypadku nauczycieli akademickich odnośnie plusów z pewnością warto zwrócić uwagę na:

- elastyczność prowadzenia zajęć (w tym możliwość pracy z dowolnego miejsca, oszczędność czasu na dojazd),
- łatwiejsze zarządzanie materiałami dydaktycznymi (materiały mogą być przygotowane wcześniej i łatwo udostępnione studentom),

- wykorzystywanie nowoczesnych narzędzi wspomagających nauczanie (platform edukacyjnych, quizów online, nagrań wideo i in.),
- teoretycznie większa frekwencja studentów (ze względu na brak konieczności przemieszczania się i łatwość połączenia – pod warunkiem, że nie ma problemu z zasięgiem),
- możliwość nagrywania wykładów i prowadzenia zajęć w trybie asynchronicznym.

Natomiast w przypadku minusów z perspektywy kadry jest to m.in.:

- ograniczony kontakt ze studentami (trudniejsza ocena zaangażowania, poziomu zrozumienia i budowania relacji),
- problemy techniczne (w tym m.in. niska jakość łączy, awarie sprzętu, brak wystarczających umiejętności obsługi narzędzi IT),
- trudność w prowadzeniu zajęć praktycznych (laboratoria, warsztaty czy zajęcia terenowe są trudne do realizacji online).
- mniejsze możliwości weryfikacji wiedzy studentów (trudniejsza kontrola dotycząca samodzielności podczas egzaminów czy sprawdzianów).

Z perspektywy studentów do plusów można zaliczyć, podobnie jak u kadry:

- wygodę i oszczędność czasu (brak dojazdów i możliwość nauki w domu),
- elastyczność (możliwość odsłuchiwania nagrań w dowolnym czasie, lepsze dostosowanie nauki do swojego trybu życia),
- większy dostęp do materiałów dydaktycznych (udostępniane prezentacje, nagrania, notatki).

I dodatkowo:

- mniejszy stres w kontaktach z wykładowcą (możliwość zadawania pytań na czacie, mailowo),
- łatwiejsze łączenie nauki z pracą lub innymi obowiązkami (lepsze warunki dla osób pracujących lub mających inne zobowiązania).

Natomiast minusy w przypadku studentów to z pewnością m.in.:

brak bezpośredniego kontaktu z wykładowcą i kolegami (trudność budowania relacji, mniejsza integracja grupy),

- trudność z koncentracją i motywacją (większe ryzyko rozpraszania, brak atmosfery akademickiej),
- problemy techniczne (trudne warunki w domu, brak sprzętu, problemy z Internetem),
- utrudnione zdobywanie umiejętności praktycznych (brak możliwości pracy w laboratoriach, korzystania z infrastruktury technicznej uczelni),
- nierówności w dostępie do edukacji (zróżnicowane warunki lub ich brak, jak np. cisza, miejsce do pracy, łącze, sprzęt).

Tak jak wspomnieliśmy na początku niniejszej analizy, powrót do aktualnej rzeczywistości edukacyjnej i bazowanie wyłącznie na edukacji stacjonarnej jest mało prawdopodobne. Po definitywnym zamknięciu okresu pandemii i powrocie na uczelnię narzędzia i platformy, z których korzystaliśmy w okresie zamknięcia uczelni, są aktualnie na co dzień wykorzystywane przez pracowników do komunikacji wewnątrzuczelnianej (wydziałowej, instytutowej etc.), prowadzenia zdalnych lub hybrydowych seminariów i konferencji oraz do kontaktu i prowadzenia zajęć ze studentami. Wydaje się to istotne z punktu widzenia prac nad budową strategii edukacyjnej naszej uczelni (jakości kształcenia), adekwatnej do ewentualnych kolejnych pojawiających się w przestrzeni zmian i ograniczeń wynikających z różnych okoliczności (głównie zewnętrznych), mających pośredni lub bezpośredni wpływ na różne rodzaje dysfunkcji wewnętrznych, nad którymi trzeba będzie się pochylić i znaleźć rozwiązanie nie tylko w celu utrzymania status quo, ale także rozwoju.

BIBLIOGRAFIA

- Barańska M., *Nauczyciel akademicki na wirtualnym uniwersytecie – wyzwania, możliwości i zagrożenia*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2021, nr 4.
- Barkowiak A., Karmolińska-Jagodzik E., *Relacje młodych ludzi (28–25) z rodzicami w czasie pandemii Covid-19*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2021, t. 13.
- Brzezińska R., Czerwonka D., *Diagnoza sytuacji edukacyjnej i osobistej studentów po okresie nauki zdalnej w czasie pandemii COVID19*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2022, z. 15.
- Chudzicka-Dudzik P., *Wpływ pandemii Covid-19 na kariery akademickie kobiet*, [w:] *Polityka, kultura i społeczeństwo w czasach pandemii. Wybrane zagadnienia*, red. M. Sędkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.
- Czech K. i in., *Polska gospodarka w początkowym okresie pandemii Covid-19*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2020.
- Gniazdowska E., *Nauczanie zdalne w czasie trwania pandemii COVID19 w ocenie nauczycieli*, „Przegląd Pedagogiczny” 2025.
- Gumuła W. (red.), *Dzienniki stanu pandemii (czytane z perspektywy socjologii codzienności)*, Wydawnictwo Nomos, Kraków 2021.
- Halamska M., *Wiejskie okruchy pandemii – społeczności i ich instytucje. Wprowadzenie do numeru tematycznego*, „Wieś i Rolnictwo” 2020, nr 3.
- Jankowska D., *Edukacja w warunkach pandemii uświadomieniem konieczności systemowego kształcenia nauczycieli do edukacji zdalnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J – Paedagogia – Psychologia” 2022, z. 35(2).
- Kolasińska E., *Niepewność miejsca pracy w czasie pandemii Covid-19 na podstawie dzienników pandemicznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022, nr 4.
- Kozłowska J., *E-learning jako forma doskonalenia studentów uczelni wyższych*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura” 2017, nr 1.

- Łukasiewicz-Wieleba J., Romaniuk M.W., *Akademickie relacje interpersonalne w trakcie pandemicznej edukacji zdalnej w opiniach nauczycieli akademickich*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2022, vol. 41, nr 3.
- MadalińskaMichalak J., *Edukacja zdalna i zachowania innowacyjne nauczycieli*, „Forum Oświatowe” 2020, z. 2(2).
- Marszałek L., *Nauczanie zdalne w okresie pandemii – refleksje nauczyciela akademickiego*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2023, t. 17.
- Nauka zdalna jako komponent nowoczesnej edukacji w świetle opinii studentów*, „Wiadomości Statystyczne” 2023.
- Nowak K., Zawisza M., *Nauczyciel i uczeń w edukacji zdalnej w Polsce – post-pandemiczne reminiscencje*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2023, nr 2.
- Ochnio L. i in., *New tool supporting teachers in designing online interactive content – lessons learned from experiences in Poland, Italy, Bulgaria, Greece and Sweden*, „e-mentor” 2024, nr 4 (106).
- Perzycka E., Marek L., *Społeczny kontekst edukacji akademickiej w czasie pandemii COVID-19*, [w:] *Dzienniki z pandemii. Autorefleksje nauczycieli akademickich i studentów w kontekście edukacji zdalnej w Polsce*, red. E. Perzycka, E. Baron-Polańczyk, M. Gliniecka, W. Lib, Rzeszów 2022.
- Pituła B., Grzyb B., *Kształcenie zdalne studentów pedagogiki w czasie pandemii COVID19 – rozważania empiryczne*, „Kultura i Edukacja” 2021, z. 3(133).
- Przybyła M., *Edukacja zdalna – oddolna siła zdeterminowanych pasjonatów czy starannie wypracowane rozwiązania systemowe. Pandemia koronawirusa COVID19 w polskiej edukacji*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2021, z. 14(2).
- Sokołowski M., Wójcik W., *Zdalnie po zdalnym? Perspektywa porównawcza pracy nauczycieli przed i po pandemii COVID19*, „Colloquium” 2025.
- Sułkowski Ł., Kolasińska-Morawska K., Brzozowska M., Morawski P., Seliga R., *Application of elearning platforms by higher education institutions during the COVID19 pandemic: The Polish perspective*, „Human Technology” 2024, vol. 20, nr 3.
- Waligóra A., *Dydaktyka zdalna w czasach pandemii Covid-19 – opinie studentów, wnioski, implikacje praktyczne. Raport z badań*, „Kultura i Edukacja” 2021, nr 3.
- Winiarczyk A., Warzocha T., *Edukacja zdalna w czasach pandemii COVID19*, „Forum Oświatowe” 2021.

NETOGRAFIA

- <https://bip.uni.wroc.pl/1420/zarzadzenia-rektora-universytetu-wroclawskiego-z-2020-roku.html> [dostęp: 3.04.2025].
- <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.deskligh-fb-417939-6593-4e36-922d-f7ef4093f5c5> [dostęp: 7.10.2025].
- <https://www.cko.uni.wroc.pl/o-nas> [dostęp: 10.07.2025].
- <https://e-mentor.edu.pl/eng/article/index/number/106/id/1673> [dostęp: 7.10.2025].
- <https://ht.csr-pub.eu/index.php/ht/article/view/195> [dostęp: 7.10.2025].
- <https://mdpi.com/2571-5577/7/6/109> [dostęp: 7.10.2025].
- <https://sciendo.com/article/10.2478/eurodl-2023-0009> [dostęp: 7.10.2025].
- <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/koronawirus-w-polsce-i-na-swiecie-kalendarium-przebiegu-pandemii/ev80mfb> [dostęp: 7.06.2025].

Monografia pt. *„Czy mnie państwo widziecie i słyszycie?” Prowadzenie zajęć dydaktycznych w czasie pandemii na Uniwersytecie Wrocławskim w opinii kadry akademickiej* autorstwa prof. UW dr hab. Barbary Wiśniewskiej-Paź i dr. Grzegorza Kozdrasia przedstawia sposoby radzenia sobie pracowników dydaktycznych i naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu Wrocławskiego podczas realizacji zajęć zdalnych. Zaprezentowano w niej wyniki badań empirycznych, które przeprowadzone zostały w semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020 i w semestrze zimowym roku akademickiego 2020/2021. Praca została podzielona na trzy rozdziały merytoryczne, wstęp, zakończenie i bibliografię. Autorzy przedstawili poszczególne kwestie problemowe w sposób jasny i zrozumiały. Monografia ukazuje złożoność współczesnego dyskursu o edukacji zdalnej, z uwzględnieniem potrzeb jej wprowadzenia (pandemia COVID-19) oraz teoretycznych i praktycznych uwarunkowań tego procesu. Autorzy, wykorzystując doświadczenie i interdyscyplinarną wiedzę, wszechstronnie zaprezentowali badane zagadnienie, przedstawiając przy tym swoje spostrzeżenia w tym zakresie. To wartościowa pozycja zarówno dla nauczycieli akademickich, jak i studentów, dla których może stać się interesującą lekturą. Niezwykle trafny, ale i humorystyczny oraz przykuwający uwagę jest tytuł monografii, który dowodzi nie tylko warsztatu naukowego autorów, ale także ich doświadczenia w roli nauczycieli akademickich.

Fragment recenzji prof. ASzWoj dr hab. Ilony Urych

Prezentowana monografia jest opracowaniem naukowo wartościowym i interesującym ze względu na duże walory poznawcze. Materiał dotyczy niezmiennie istotnej problematyki, jaką jest edukacja w sytuacji ograniczonych możliwości kontaktów face to face. Autorzy w umiejętny sposób eksponują zastosowane rozwiązania, ale i ograniczenia organizacyjne, nie zapominając o analizie problemów związanych ze zdalnym trybem prowadzenia zajęć. W książce przyjęto logiczny układ opisu wyników badań, które zawarto w trzech rozdziałach. Autorzy cechują się wnikliwością, rzetelnością i dociekliwością w podejściu do prowadzonych badań. Przedstawione treści dotyczą ważności nauczania bez względu na mogące się pojawić różne problemy natury społecznej czy też ogólnie pojmowanego zagrożenia jako takiego. Żeby móc odpowiednio przygotować uniwersalny model prowadzenia zajęć dydaktycznych, należy wypracować algorytm konstrukcyjny, który musi zawierać elementy przyczynowo-skutkowe (teoretyczne i praktyczne), z głęboką podbudową prawną. Wskazane powyżej motywy autorzy w sposób bardzo analityczny i rzeczowy eksponują w omawianej monografii, parametryzując je z uwypukleniem zmienności zdarzeń oraz sytuacji i nie zapominając o kroczącej ewaluacji rzeczywistości. Treści ułożone według tradycyjnego wzorca akcentują syntetyczny, ustrukturyzowany projekt działania, wsparty dodatkowo elementami obligatoryjnymi i uznaniowymi. Reasumując, monografia stanowi wartościowe źródło podnoszące aspekt wiedzy ogólnej w wymiarze krajowym, a jego cenne zalety odkrywcze mogą wzbogacić proces zdobywania wiedzy w przedmiotowej materii. Wyniki badań stanowią istotny wątek źródłowy.

Fragment recenzji prof. AM dr. hab. Remigiusza Wiśniewskiego

